

Українське Державотворення

Випуск 3, 2020

АЛЬМАНАХ

Науково-популярне
періодичне видання:
Альманах
«Українське Державотворення»
Ужгород

Засновник:
НДІ «Центр дослідень
проблем державотворення»
Карпатського університету
імені Августина Волошина

Зі змісту Альманаху:

*Конституція України
та навколо неї:
вчора,
сьогодні,
завтра
слово експертам...*

Українська державність

під подвійним тиском:

незакінчена війна та зигзаги державного управління...

*Простір незламних
борців за Україну...*

*Від «УД»: «Словник
небайдужого Українця»*

АЛЬМАНАХ
Українське Державотворення
НАУКОВО-ПОПУЛЯРНЕ ПЕРІОДИЧНЕ ВИДАННЯ
ЗАСНОВНИК:
НДІ «ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ
ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ»
КАРПАТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені АВГУСТИНА ВОЛОШИНА
Ужгород

Науково-популярний та інформаційно-аналітичний журнал висвітлює проблеми суспільно-політичного життя й національного державотворення в Україні.

Відповіальність за достовірність опублікованих матеріалів, статистичних даних, іншої інформації несуть автори.

Видання засноване на засіданні Наукової ради Науково-дослідного інституту «Центр досліджень проблем державотворення» Карпатського університету імені Августина Волошина 11 вересня 2019 року, протокол № 2.

Періодичність: щоквартальник
Випуск 3 / 2020 * Issue 3 / 2020

Редактор/Editor in Chief:

Маріан ТОКАР, канд. істор. н., проф.
Marian TOKAR, Doctor of Philosophy, Professor

Редакційна колегія/Editorial board:

Віктор БЕДЬ, д-р.юрид.н.,
д-р.богослов.н., проф.

Viktor BED', Doctor of Laws, Professor

Валерій БЕБИК, д-р. політ. н., проф.
Valerij BEBYK, Doctor of Political Science, Prof.

Роман ОФІЦИНСЬКИЙ, д-р.істор.н., проф.
Roman OFITSYNSKYI, Doctor of History, Prof.

Сталлас АСЛАНОВ, д-р.політ.н., проф.
Stellas ASLANOV, Doctor of Political Science, Prof.

Юрій ОСТАПЕЦЬ, д-р.політ.н., проф.
Jurii OSTAPETS, Doctor of Political Science, Prof.

Януш КОВАЛЬЧИК, к.політ.н., проф.
Ianusz KOVALCHYK, Doctor of Philosophy, Prof.

ALMANAC
Ukrainian State-Building
SCIENTIFIC POPULAR PERIODIC ISSUES
FOUNDER:
SRI «The RESEARCH CENTER
of the STATE-BUILDING PROBLEMS»
AUGUSTINE VOLOSHYN'S
CARPATIAN UNIVERSITY
Uzhhorod

The popular science, information and analytical magazine throws light upon the social and political life and national state-building problems in Ukraine.

The responsibility for trustworthy of the publishing materials, statistical facts and other informations bear the authors

Наша адреса / Our adress:

88000, Україна,
Закарпатська область,
м. Ужгород, вул. Гайди, 4, каб. 403.

88000, Ukraine, Zakarpattia,
Uzhhorod, Hoidy Street, 4, of. 403.

Контактна інформація:

E-mail: carpatia.doslid@gmail.com

Website: www.kau.com.ua

Facebook:

https://www.facebook.com/Центр-досліджень-проблем-державотворення-105413914178132/?modal=admin_todo_tour

Українське Державотворення

© Альманах

«Українське Державотворення», 2020

© Центр досліджень проблем державотворення, 2020

© Карпатський університет імені Августина Волошина, Ужгород, 2020

© Автори матеріалів, 2020

Зміст Альманаху Українське Державотворення

Ж Ж

5

УКРАЇНСЬКА ХРОНИКА: слово редактора

Рубрика: ЕКСПЕРТНИЙ ПОГЛЯД

Конституція України та навколо неї: вчора, сьогодні, завтра

Михайло САВЧИН

Радянська ера та континуїтет Української Республіки

Віктор БЕДЬ

Конституційне право громадян на участь в управлінні державними справами та юридична колізія щодо його реалізації в частині виборчого права

6

Ігор ТОДОРОВ

Конституційне закріплення євроатлантичного покликання України

14

ψ ψ ψ ψ ψ

Рубрика: МОЗАЇКА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Кристина ЧЕРВЕНЯК

На внутрішньому фронті боротьби з російською агресією без змін?

26

Маріан ТОКАР

Державна політика і громадянське суспільство: чим важливі акценти взаємодії

30

ψ ψ ψ ψ ψ

Рубрика: ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ І НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

Віктор БЕДЬ

100-річчя проголошення Української Автокефальної Православної Церкви

36

Рубрика: ПРОСТИР НЕЗЛАМНИХ БОРЦІВ ЗА УКРАЇНУ

Петро КРАЛЮК

39

Микола Міхновський: із мрією про самостійну Україну

Віктор БЕДЬ

44

*Михайло Горинь – український патріот,
дисидент і політв'язень. Політичний, державний та
громадський діяч (спогади до 90-річчя від дня народження)*

Віктор БЕДЬ

48

*Святійший Мстислав Скрипник, Патріарх Київський і
всієї України, Предстоятель УАПЦ – борець за Незалежність
України та будівничий Помісної Автокефальної Української
Православної Церкви
(спогади до 30-річчя обрання Патріархом)*

Ψ Ψ Ψ Ψ Ψ

53

Словник небайдужого Українця від «УД»

Ψ Ψ Ψ Ψ Ψ

Рубрика: ПОРТРЕТИ ВЕЛИКИХ ДЕРЖАВНИКІВ

55

Костянтин Острозький

57

Петро Конашевич-Сагайдачний

58

Богдан Хмельницький

Ψ Ψ Ψ Ψ Ψ

**Українське
Державотворення**

Ψ Ψ Ψ Ψ

УКРАЇНСЬКА ХРОНІКА: слово редактора

Шановний читачу!

Уже третій номер нашого Альманаху побачив світ. Яким він його узрів цього разу? Глобальна коронавірусна криза, про яку ми писали минулого разу, нікуди не поділася. Більше того – вона дедалі більше заполонила все людське життя, все навколо нього. Здається, що людство, яке пережило надскладний квітень, який для християн співпав із Великоднimiми святами, вже почало звикати до карантинної «поведінки» – соціуми багатьох країн почали розуміти, що багато в чому їхнє життя залежить від соціальної відповідальності кожного, а деякі політичні еліти почали шукати у цій ситуації свої переваги – хтось прикриває вірусом недолугість своєї політики, інші навпаки – вип'ячують не-професійність, а подекуди – на вітві злочинність дій влади.

А як цей час прожила Україна? Що змінилося і в який бік? Як і передбачалося – українська влада виявилася не готовою до викликів сьогодення, що й відчувається на постійному сповзанні її рейтингу на дно. Правда, біда, що разом із собою вона тягне туди й український народ.

Особливо це стало відчутно на зовнішньополітичному курсі. Повна інертність на міжнародній арені, остаточно змінила минулорічні показники України «в плюсах» на «мінуси» – міжнародний тиск на Росію послаб, судові справи з різними претензіями були спущені на гальмах. Це стосується й «іранського вбивства» українського літака в небі над Тегераном... Про анексований Росією Крим – «ні словом, ні духом». Голос кримсько-татарських лідерів уже сприймається як

«голос волаючого в пустелі»... Зате з'явився черговий «Україногейт», метою якого був подвійний удар по державним лідерам – українському Порошенко й американському Байдену. Як показав час, витрачені сили на «замахування руки» послабили ефект очікуваного удара, який взагалі виявився переоціненим авторами «многоходовочки»...

А тим часом війна з Росією триває й надалі. Жертв не стало менше, а єдиний більш-менш масштабний обмін полоненими, що відбувся в далекому квітні, став більше піаром для влади, ніж фактом відновлення справедливості, що й викликало невдовolenня громадськості як змістом, так і процедурою обміну. І так на всіх «фронтах»... Навіть піар про розблокування роботи міжурядової українсько-угорської комісії ств невдалим ходом МЗС, який вирішив «утемну» піддатися на нечувані раніше в історії України адміністративно-територіальні поступки угорцям, котрі на Закарпатті формують свою автономію. При цьому порушено не тільки принцип справ виключно «внутрішнього порядку», а й підлито масло у вогонь на фоні подібних процесів на сході України, що провокує «другий фронт» на її заході. Чим керувалися сучасні високопосадовці в Україні в цьому питанні невдовзі стане зрозуміло...

Згадана конфліктна ситуація, яка змусила українські націонал-патріотичні сили підняти хвилю незгоди з політикою правлячої влади, стала не єдиною проблемою для буденного українського державотворення. Урядові негаразди зайняли чи не весь ефір

політичного життя України, що проявилося на скандальних заявах лідерів парламенту та кадрових рішеннях у багатьох владних відомствах, які підпорядковані прем'єру Шмигалю. Серед таких відомств ті, що опікуються найважливішими для України напрямками державотворення – збройними силами, економікою, медициною, культурою, освітою. Не забудемо і про генеральну прокуратуру, яка активно приступила до «зведення рахунків» із майданівцями, ветеранами війни, волонтерами, опозицією...

Однак, кадровий потенціал партії «Слуга народу», вочевидь, має складності як із якістю, так і кількістю. Це відчувалося в останні місяці й у дедалі більших розбіжностях при прийнятті рішень у однайменній парламентській фракції. Відтак, кадровий голод правлячої влади по управлінській вертикалі динамічно переходить від «нових облич» до «облич дореволюційної (люстрованої) влади». Чи втамує таким чином голод влада – велике питання!

Незмінними залишилися й маніпулятивні підходи правлячої влади у відносинах з регіонами. Діє принцип – якщо є добре справи, то «центр» у долі, а якщо погані – самі винні. А скоро місцеві вибори, які, втім, за певних обставин можуть і не відбутися. Чи має влада «План Б», не маючи «Плану А»?...

Такі справи. Бережім себе!
Усім здоров'я!
Слава Україні!!!!

Маріан ТОКАР,
відповідальний редактор

Рубрика: ЕКСПЕРТНИЙ ПОГЛЯД

Конституція України та навколо неї: вчора, сьогодні, завтра

Українське Державотворення

Михайло САВЧИН

Доктор юридичних наук, професор,
Ужгородський національний університет,
м. Ужгород

Радянська ера та континуїтет УКРАЇНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

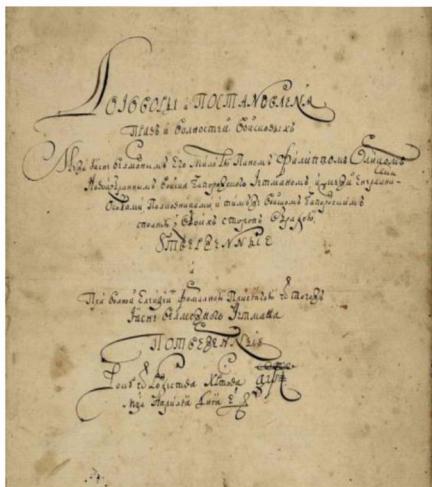
Традиція державності будь-якої країни ґрунтуються на національній конституційній традиції, яка визначає усталені погляди на природу конституції, її призначення у суспільстві, відповідну конституційну культуру та свідомість, частково пояснює сутність конституційних трансформацій, зокрема логіку конституційних реформ та проблему самоідентифікації нації. Загалом, існує тягливість конституційної традиції України, яка виражається загалом у європоцентричному баченні ролі права і держави у суспільному житті¹.

Преамбула Конституції України визнає наявність безперервності державності і визначає її як «багатовікову історію українського державотворення», яке було втілено в життя шляхом реалізації українським народом права на самовизначення. Таке втілення державного континуїтету було оформлене шляхом прийняття 24 серпня 1991 року Верховною Радою Акту проголошення незалежності України, який був схвалений 1 грудня цього ж року за результатами голосування на всеукраїнському референдумі.

¹ Савчин М. Вихідні засади конституційної традиції в Україні (2014). 2 (4). *Історико-правовий часопис*. С. 38; Козюбра М., Лисенко О. Євразійська або слов'янська правова сім'я: реальність чи міф. (2003) 1. *Українське право*. С. 7 – 16.

яка зазнавала утисків, на фоні розколу руської аристократії та її ідеологічного занепаду. У силу різних причин і Гетьманська держава пішла зближення із Московською державою. основними джерелами права були Статті, які укладалися між правлячими гетьманами і московським царем. Ці документи протягом тривалого періоду царським урядом (навіть Петром I та Катериною II) розглядалися як договір. Природа відносин між Московією і Гетьманщиною змінилася у бік звуження самостійності останньої при укладанні Юрієм Хмельницьким ленної угоди з московським царем як умови набрання останнім легітимних повноважень гетьмана.

Спроба запровадити конституційний устрій у вигляді *Пактів і конституцій законів та вольностей Війська Запорозького 1710 року* виглядає рефлексією на утиски Гетьманщини у складі Московії. Як зазначав у свій час Пилип Орлик у «Виводі прав України», таке усвідомлення необхідності формування власної державності постали як із фактів порушення прав і вольностей, утисків православної віри українців Річчю Посполитою, так і недодержанням домовленостей Московською державою із гетьманами¹. Це не є ще конституцією у сучасному розумінні: в ній є кодифікація усталеної практики урядування, в якій присутні істотні елементи ленноного права, тобто договору між монархом і васалами. Надала все більш звужуються автономні права гетьманської державності до абсолютної їх ліквідації в II пол. XVIII ст. Остання пропозиція українського політичного діяча Георгія Полетики щодо інститулювання прав і вольностей була відхиlena імператрицею Катериною II в зв'язку із побоюванням можливого поширення подібної боротьби за вольності інших «окраїнних» територій Російської імперії².

стей Війська Запорозького 1710 року виглядає рефлексією на утиски Гетьманщини у складі Московії. Як зазначав у свій час Пилип Орлик у «Виводі прав України», таке усвідомлення необхідності формування власної державності постали як із фактів порушення прав і вольностей, утисків православної віри українців Річчю Посполитою, так і недодержанням домовленостей Московською державою із гетьманами¹. Це не є ще конституцією у сучасному розумінні: в ній є кодифікація усталеної практики урядування, в якій присутні істотні елементи ленноного права, тобто договору між монархом і васалами. Надала все більш звужуються автономні права гетьманської державності до абсолютної їх ліквідації в II пол. XVIII ст. Остання пропозиція українського політичного діяча Георгія Полетики щодо інститулювання прав і вольностей була відхиlena імператрицею Катериною II в зв'язку із побоюванням можливого поширення подібної боротьби за вольності інших «окраїнних» територій Російської імперії².

¹ Орлик Пилип. Конституція, маніфести та літературна спадщина. Вибрані твори (Київ 2006). 132-40.

² Кононенко В. Вольності старовинні зберігати... Українська державність ХVІІІ ст.: погляд українських депутатів «Законодавчої комісії 1767-1768 рр.» День, 2009, 10 квітня

Друга республіка: здобутки Української Народної Республіки та радянська окупація

Національна революція у період 1917 – 1920 років була обтяжена ідеєю постколоніалізму, за якою необхідною умовою побудови української державності було перебування України у складі федеральної Росії. Так, I – III Універсалі Центральної Ради визначали статус України як суб'єкта федерації у складі Росії. Було невиправдано втрачено багато часу. Нездатність уряду Михайла Грушевського сформувати владні структури і очевидно неадекватний розпуск військових частин позбавив молоду державність будь-якої опори в умовах загрози з боку Російської імперії, а пізніше радянської Росії. Вживалися також слабкі дипломатичні зусилля серед країн Антанти і приділялася надмірна увага стосункам із II-м Німецьким Рейхом. Лише в IV Універсалі проголошувалася незалежність Української Народної Республіки, однак вона ставала недієздатною в зв'язку із відсутністю відповідних ефективно діючих владних інституцій. Тим часом із колапсом Австро-Угорщини у гострій боротьбі із новопосталою Польщею, підтримувана Антантою, у Галичині створено Західноукраїнську Народну Республіку (ЗУНР)³, яка нарешті згідно із Актом Злуки 22 січня 1919 року об'єднається з УНР у єдину Соборну Україну.

На цьому фоні еволюція супільно-політичних ідей в радянській Росії проходить від заперечення ідеї права до визнання його регулюючої ролі. На основі більшовицького вчення про державу формується тоталітарна

державність. Неефективність управлінських структур УНР – Гетьманату – Директорії на фоні практики радянської Росії по створенню в Україні паралельних структур радянської влади призвело до захоплення влади більшовиками. Більшовицький режим скасував національні ін-

URL:www.day.kiev.ua/272716; День, 2009, 17 квітня URL: www.day.kiev.ua/273118.

³ Тишкік Б. Й., Вівчаренко О. А. Західноукраїнська Народна Республіка. 1918 – 1923 рр. (Світ 1993).

ститути влади в Україні та насадив за московським взірцем владні інститути, основними методами управління яких були масовий терор, тотальне втручання у приватне життя, усуспільнення власності тощо.

Уряд УНР в екзилі зберігав наступність Другої Української республіки, що виразилося в положеннях IV Універсалу Української Центральної ради (22 січня 1918), актах Трудового конгресу України (22 січня 1919), Директорії та Ради народних міністрів УНР (21 травня і 12 листопада 1920). Після оприлюднення результатів референдуму 1 грудня 1991 року, розпочалися переговори глави Державного центру УНР з Президентом України про передачу повноважень легітимним державним органам влади України. 14 – 15 березня 1992 року надзвичайна сесія Української народної Ради 10-го скликання визнала правонаступником УНР новостворену державу – Україну – яй ухвалила рішення про передачу повноважень і атрибутивів державної влади УНР (прапор, державна печатка та президентські клейноди) новообраному Президентові України. Акт передачі було здійснено 22 серпня 1992 року у Маріїнському палаці – резиденції Президента України¹.

Вельми складно трактувати УСРР/УРСР як форму української державності, з точки зору конституціоналізму і це не буде анахронізмом, оскільки ідеї конституціоналізму були вже установленими на той час. Юридична наука як і будь-яка наука базується на верифікації певних фактів. У радянському державознавстві були декілька постулатів, які за допомогою верифікації фактів свідчать про їхню фальшивість. З цього слід і виходити при інтерпретації явища УСРР/УРСР як маріонеткової держави. Основним засобом верифікації є критерій правління уряду в інтересах народу, яке має бути ефективним у захисті прав людини.

Радянська правова доктрина, заснована на використанні права як ідеологічного інструменту, не визнавала самодостатності і цінності української конституційної традиції. Радянські конституції не мали нічого спільного із конституційною доктриною і практикою, оскільки вони легітимували тоталітарний режим правління. Так, згідно з Конституцією маріонеткової УСРР 1919 року встановлювалася «диктатура працюючих, пролетаріату та найбіднішого селянства». Пізніше Конституції УРСР посилювали ці тенден-

¹ Плав'юк М.В. Державний Центр УНР в екзилі (ДЦ УНР). В: Енциклопедія сучасної України 7 (Інститут енциклопедичних досліджень НАН України 2007) URL:

ції. Згідно із цією тоталітарною державною моделлю обґруntувалася ідея тотального державного втручання у життя громадянського суспільства, своєрідної антиконституційної інженерії, спрямованої на забезпечення переваги інтересу панівної еліти (партийної номенклатури, апарату та їх громадських організацій-сателітів) поряд із відсутністю демократичних процедур прийняття управлінських рішень. По суті, правляча еліта УСРР/УРСР була креольською, оскільки здійснювані владні заходи були цілком у дусі рішень Компартії та органів влади Радянського Союзу.

Радянська доктрина державного права вважала соціальні права як основоположні. Однак фальшивість сталінської конституції доводить хоча би той факт, що соціальне житло (так звані хрушчовки) почали будуватися з середини 1950-х років. Стосовно поваги до гідності індивіда слід навести обставини масової гибелі жителів України під час Голодомору, зокрема, сумнозвісний «закон про п'ять колосків», який надавав формальні підстави застосовувати зброю проти жертв голоду, які у пошуках їжі збирали збіжжя на колгоспних ланах. 13 січня 2010 року Апеляційний суд міста Києва визнав керівників більшовицького тоталітарного режиму винними у геноциду в Україні в 1932 – 1933 роках і що такі дії радянської влади кваліфікуються як злочин геноциду, на якого не поширюються строки давності, про що раніше у своїх висновках також констатували авторитетні українські вчені-юристи та правозахисники². Такі акти влади були окупаційними, а формальні владні структури УСРР/УРСР були креольськими, тобто провідниками волі метрополії – Москви.

Після приєдання земель Західної України внаслідок реалізації пакту Молотова-Ріббентропа на нових землях репресивний апарат на території Галичини і Буковини запрацював на повну, що викликало спротив населення. Після вторгнення нацистської Німеччини і спроби Ярославом Стецьком поновити Українську державність, національно-визвольний рух опинився між двома вогнями – нацистською Німеччиною і тоталітарним режимом сталінщини СРСР. Незважаючи на відсутність зовнішньої підтримки, лише спираючись на місцеві ресурси ОУН, а по-

² Захаров Є. Висновок. Правова кваліфікація голодомору 1932 – 1933 років в Україні та на Кубані як злочину проти людяності та геноциду URL: <http://khpg.org.ua/index.php?id=1221206914>; Vassilenko V. The Ukrainian Holodomor of 1932 – 1933 as a Crime of Genocide: A Legal Assessment. (Olena Teliha Publishing House 2009).

тім новопостала УПА чинили спротив обидвом тоталітарним режимам протягом 1939 – 1960 років¹. Свій вклад у подовження української традиції державності внесла Карпатська Україна на зламі 1938 – 1939 років, яка скористалася правом на правозахисну сецесію², коли стався очевидний колапс Першої Чехословацької республіки внаслідок Мюнхенської згоди, проголосивши свою незалежність.

Режим сталінщини, як і радянський режим загалом, був побудований на тотальному контролі суспільства, основними інструментами якої служили офіційна комуністична ідеологія та практика терору за допомогою розгалуженого репресивного поліцейського апарату. Така практика управління породжувала у суспільстві страх перед владними інститутами та паралізувала волю громадян. За таких умов зникали умови для вільного волевиявлення особи, реалізації самоврядних прав, забезпечення механізму підконтрольності та підзвітності народові інститутів влади³.

У 1950 – 1960-х роках в Радянському Союзі на хвилі деякої лібералізації суспільного життя виникає дисидентський рух⁴, в основі якого було покладено ідею про злам тоталітарного режиму та проведення реальних ліберальних реформ у державі, розширення прав національних меншин. З підписанням Заключного Гельсінського Акта Радянський Союз взяв на себе міжнародні зобов'язання по втіленню у життя положень Загальної декларації прав людини (1948), Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966), Міжнародного пакту про соціальні, економічні та культурні права (1966). Ці права також були відображені у Конституції СРСР (1977) і відповідно у Конституції УРСР (1978). Хоча вони носили декларативний характер, їх формальне закріплення на конституційному рівні з урахуванням міжнародно-правових зобов'язань СРСР створювало передумови для боротьби непокірних інтелектуалів за права людини, які масово порушувалися в Радянському Союзі. На цій основі виникає правозахисний рух, який в Україні очолила Українська Гельсінська

група (1976)⁵, діяльність якої жорстоко переслідувалася брежнєвським режимом⁶. Власне роль дисидентського і правозахисного руху є однією із важливих складових у відродженні українського конституціоналізму та української державної традиції загалом.

Поновлення національної державності – шлях до Третьої республіки

У період перебудови в Україні знову пожвавився правозахисний рух, який майже був зведеній нанівець репресіями на зламі 1970 - 1980 років. Наприкінці 1989 року утворюється Народний Рух України за перебудову, який згодом стає основною опозиційною політичною течією в Україні. Рух взяв курс на реалізації політику правового оформлення незалежної державності України. З прийняттям Декларації про державний суверенітет від 16 липня 1990 року було закріплено право народу України на самовизначення у формі незалежної держави та проголошення якісно нових принципів організації публічної влади і статусу особи.

Кatalізатором процесу становлення незалежності України стала спроба державного перевороту в СРСР з боку ГКЧП (Державного комітету з надзвичайного стану). Пізніше це стало приводом для визнання Верховною Радою України діяльності КПУ неконституційною та прийняття рішення про її розпуск та передачі майна державі. Після спроби путчу ГКЧП в Москві протягом 19 – 21 серпня 1991 року в якості реакції на ці події та з метою розслідування обставин причетності діяльності КПУ була тимчасово зупинена згідно з Указом Президії Верховної Ради від 26 серпня 1991 року, а 30 серпня – прийнято Указ про її заборону.

Згідно із Законом України № 1543-XII про правонаступництво від 12 вересня 1991 року Україна визнала себе правонаступницею прав і обов'язків за міжнародними договорами СРСР, які не суперечать інтересам Конституції України та інтересам республіки. Цим республіка відзначала тяглість своєї міжнародної правосуб'ектності як держави-засновниці ООН. У цьому законі також визначаються правові засади діяльності органів публічної влади до прийняття нової Конституції України,

¹ Патриляк І. «Встань і борись! Слухай і вір...»: українське національне підпілля та повстанський рух (1939 – 1960 рр.). (Часопис 2012).

² Савчин М. Право на самовизначення та сецесія. 2019. 1-2 (193-194) *Юридична Україна*. С. 7-8.

³ Селіванов В.М. Право і влада суверенної України. Методологічні аспекти (Київ 2002) 23.

⁴ Алексеева Л. История инакомыслия в СССР. (Весть 1992).

⁵ Український Правозахисний Рух. Документи й матеріали Київської Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінських Угод. (Торонто — Балтімор 1978); Українська Хельсинська група. К 20-летию создания. (УРП 1996).

⁶ The Persecution of the Ukrainian Helsinki Group. (Toronto 1980).

правового статусу державних кордонів, верховенства права України щодо правових актів СРСР та законів, прийнятих в УРСР до проголошення незалежності України. Такий акт був визнанням світом цивілізованих націй вкладу України у подоланні нацистської загрози під час Другої світової війни.

Колапс і подальший розпад СРСР, який був оформленний Біловезькими домовленостями від 4 грудня 1991 року, дав змогу остаточно вирішити питання набуття незалежності союзними республіками правовим шляхом, оскільки цей процес мав також насильницький потенціал через численні сутички із людськими жертвами (Азербайджан, Грузія, Литва, збройні зіткнення у Ферганській долині тощо).

Власне, прийняття Конституції України 28 червня 1996 року остаточно завершило процес оформлення державності в Україні завдяки формулі статті 4 Закону № 1543-XII «Про правонаступництво України». Зокрема, згідно з Переходними положеннями Конституції, визначалися правила функціонування інститутів влади на переходний період (*державний континуїтет*) і передбачалися строки чергових виборів до органів публічної влади, порядок формування нового складу уряду, порядок діяльності місцевих державних адміністрацій після набрання чинності Конституцією. Водночас Основний Закон передбачав переходний період для реформування інститутів юстиції (правосуддя, поліцейських структур та спецслужб державної безпеки). Слід наголосити, що багато інституційних вад сучасної української державності – Третіої республіки – пов'язані із постколоніальним характером їх функціонування, оскільки відтворюються дуже часто авторитарні практики правління та зневага до вимог верховенства права, що притаманно російській державності як колишній метрополії так званих союзних республік.

Традиція державності втілюється у принципі безперервності діяльності органів публічної влади¹. Якщо це виборні органи на кшталт парламентів чи легіслатур територіальних одиниць, то до моменту формування нового складу за результатами чергових виборів діє орган попередньої каденції. У системі публічної адміністрації існує порядок заміщення посадових осіб замість тих що, вибули або в порядку ієархії, визначеного законом, або за принципом старшинства.

При реалізації народом свого права на опір тиранії, зокрема природного права на повстання немає розриву традиції державності. Оскільки державна влада побудована на делегуванні народом повноважень офіційно обраним народним представникам задля забезпечення прав і свобод людини та громадянського миру, це не означає, що органи публічної влади можуть довільно визначати обсяг своїх повноважень. Коли критична маса зловживань владою досягає рівня узурпації влади, то виникають підстави для підзвітності носіїв публічно-владних повноважень і при вичерпанні юридичних засобів захисту, які стають неефективними, у народу виникають підстави для спротиву з метою формування нової структури влади та притягнення винних у зловживаннях та узурпації влади до юридичної відповідальності. Так само, коли проводяться мирні акції протесту і щодо них влада застосовує непропорційно заходи впливу, зокрема вогнепальну зброю, тортури або навіть вбивства до учасників акції протесту, то такі можуть перерости у сильве протистояння. Тоді носії владних повноважень, які не можуть забезпечити баланс інтересів у багатоукладному суспільстві, несуть відповідальність за неналежне виконання обов'язків щодо забезпечення прав і свобод. Тому право на повстання проти тиранії спрямоване на захист національної державності від окремих осіб, які хочуть узурпувати владу.

Ухвалення Конституції України і формування інститутів влади²

Ухвалення Конституції України 28 червня 1996 р остаточно завершило процес оформлення державності в Україні завдяки формулі статті 4 Закону № 1543-XII «Про правонаступництво України». Зокрема, відповідно до Переходних положень Конституції, визначалися правила функціонування інститутів влади на переходний період (*державний континуїтет*) і передбачалися терміни чергових виборів до органів публічної влади, порядок формування нового складу уряду, діяльності місцевих державних адміністрацій. У той же час Конституція передбачала переходний період для реформування інститутів юстиції (правосуддя, поліцейських структур і спецслужб державної безпеки). Цьому передував досить складний процес, який супроводжувався збіgom

¹ Савчин М. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації і правового піпорядку. (РІК-У, 2018). С. 101.

² Тут використано окремі положення мосії статті в: Савчин М. Третья Украинская Республика: между президентализмом и семипрезидентализмом. *Studia politologyczne*. 2020. № 56. С. 49 – 53

12 3 / 2020 * УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ * Альманах

складних обставин внутрішнього і зовнішньополітичного характеру.

Реалізація установчої влади народу завершилася прийняттям Конституції України 28 червня 1996 року. Цьому передували складні обставини, які вилилися в укладанні Конституційного Договору 1995 року і прийняттям самої Конституції України 1996 року. У чому полягав інституційний дизайн періоду 1991 – 1995 років? Якими обставинами він був обумовлений?

Почнемо з останнього питання. Одне з цих обставин – функціонування Верховної Ради як парламенту першої каденції з 15 травня 1990 року (фактично за півтора року до розпаду СРСР) до 10 травня 1994 року за результатами парламентських виборів 1990 року в складі Ради сформувалися дві основні фракції: «Група 239» з числа комуністів і «Народна рада», до якої увійшло 126 депутатів парламенту, з числа представників демократичних сил, зокрема Народного руху, Республіканської партії та ін. Такі обставини спричинили блокування переходу України до моделей правління, які сумісні з принципами органічного конституціоналізму, заснованого на обмеженому правлінні.

Вийшла гібридна модель влади, яка поєднувала цілком комуністичну ієрархію рад, починаючи від місцевих рад, закінчуючи Верховною Радою, і президентціалізму. У власному розумінні, етимологія сучасного назви українського парламенту – Верховна Рада України – є позначенням існування ієрархії рад, поряд з принципами демократичного централізму і керівну і спрямовуючу роль КПРС в політичній системі, що було своєрідним маркером радянізації влади.

Відповідно до Закону від 5 липня 1991 року був введений новий інститут влади – Президент України. Поряд з існуванням системи ієрархії рад це мало наслідком порушення інституційно-функціональної структури Конституції, оскільки виникли тертя між Президентом і Верховною Радою. У свою чергу це також призвело до суперечностей між місцевими радами та виконкомами, які поступово став перебирати в своє підпорядкування Президент, формуючи таким чином своєрідну «владну вертикаль».

Після колапсу Радянського Союзу так і не відбулося реальної декомунізації і десоветизації влади, оскільки посткомуністична еліта і далі контролювала процес здійснення влади. З метою прийняття нової конституції 24 жовтня 1990 року Верховною Радою УРСР була створена Конституційна комісія під головуванням Леоніда Кравчука, яка розробила Концепцію нової Конституції України. До складу Конституційної комісії належні з народними депутатами увійшли відомі юристи і вчені. Важливим результатом роботи цієї комісії стала, перш за все, підготовка Концепції нової Конституції України, яка 19 червня 1991 року була схвалена Верховною Радою і опублікована у пресі. На основі Концепції Конституційною комісією був підготовлений проект Конституції (в редакції від 1 липня 1992 р.), який був опублікований для всенародного обговорення, яке тривало чотири з половиною місяці – з 15 липня по 1 грудня 1992 року.

Далі цей процес затих в зв'язку з економічним занепадом, зокрема в 1993 році інфляція склала понад 10.000%. Процедура розробки та прийняття нової Конституції України в період до 1995 року була ускладнена також рядом політичних чинників, зокрема організацією публічної влади України. З введенням інституту президентства в Україні спостерігалося дублювання функцій законодавчої і виконавчої влади. Це стало причиною різкого політичного протистояння між Президентом і Верховною Радою, по суті блокувало реалізацію установчої влади в Україні. У той же час відсутність сформованого складу Конституційного Суду, який згідно з відповідними змінами до Конституції України повинен був діяти, але так і не був сформований (був тільки призначений Верховною Радою в якості голови Суду Леонід Юзьков), не сприяло стабілізації організації публічної влади в Україні.

Тому постало питання про пошук політичного компромісу між провідними політичними силами в суспільстві. У зв'язку зі слабкістю організаційних структур громадянського суспільства формою виразом такого політичного компромісу стало прийняття 8 червня 1995 року Конституційного Договору між Верховною Радою і Прези-

Конституція 1996 не повною мірою сформувала модель ефективного місцевого самоврядування через розмитість гарантій його самодостатності (перш за все, матеріальних, фінансових і організаційних). Це матиме надалі далекосяжні наслідки для інституційної спроможності Української Республіки і закладає подальші конфліктогенні ситуації у діяльності владних інституцій. Попри

застереження щодо ефективності існує перспектива посилення засад парламентаризму, демократичної підзвітності та підконтрольності влади, засад верховенства права, поваги до гідності та прав людини. Вказані проблеми слід надалі досліджувати для коректного їх діагнозування та виправлення.

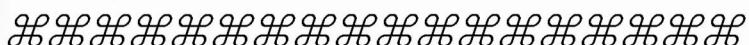
Ψ Ψ Ψ Ψ Ψ

Українське Державотворення

Віктор БЕДЬ

Доктор богословських наук, доктор юридичних наук, професор, академік,
єпископ Мукачівський і Карпатський
Православної Церкви України,
ректор Карпатського університету
імені Августина Волошина,
голова Закарпатського обласного товариства борців
за незалежність України в ХХ столітті,
м. Ужгород

Конституційне право громадян на участь в управлінні державними справами та юридична колізія щодо його реалізації в частині виборчого права

Конституційні права і свободи людини і громадянина є невідчужуваними та непорушними [1, ст. 21], а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2, ч. 2 ст. 3]. При цьому Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (в редакції на 01.01.2020 р.) проголошує та гарантує: «Стаття 8. В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Конституційні права громадян на участь в управлінні державними справами та юридична колізія за- конів

Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України га-

рантується» [3, ст. 8]: «Стаття 22. Права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесені змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод» [4, ст. 22].

До числа одних із фундаментальних прав і свобод людини і громадянина, зокрема в галузі забезпечення та реалізації політичних прав громадянина України, відноситься і конституційне право на безпосередню участь в управлінні державними справами, про що зазначено в статті 38 Конституції України. Дані конституційна норма зазначає: «Стаття 38. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування.» [5, ст. 38]. При цьому громадяни України мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом і ніхто не може мати привileїв, зокрема, за ознакою соціального походження, майнового стану або іншою ознакою [6, ч. 1-2 ст. 24].

Питання забезпечення та реалізації політичних прав громадянина, в частині виборчого права, на конституційному рівні врегульовані відповідним розділами та статтями Конституції України: Розділ II. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина (ст. 22, 24, 36, 38); Розділ IV. Верховна Рада України (ст. 75 – 77); Розділ У. Президент України (ст. 103); Розділ X. Автономна Республіка Крим (ст. 136); Розділ XI. Місцеве самоврядування (ст. 141).

На виконання вище зазначених конституційних норм, в частині забезпечення та реалізації політичного права громадянина на участь в управлінні державними справами, в частині виборчого права, в Україні прийнято ряд законів, зокрема актуальні на сьогодні: «Про політичні партії в Україні» (від 05.04.2001 року № 2365-III) та «Виборчий кодекс України» (від 19.12.2019 року № 396-IX).

Із метою забезпечення та реалізації своїх політичних виборчих прав, громадяни України мають конституційне право вільно обирати та бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування [7, ст. 38]. У відповідності до ст. 36 Конституції України та ст. 1 – 2 Закону України «Про політичні партії» громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії. При цьому слід зазначити, що конституційно закріпленні політичні свободи і права громадян в Україні об'єднуватися в політичні партії не обмежуються тільки метою забезпечення та реалізації виборчого права, а є набагато ширшими. Право на

об'єднання громадян України в політичні партії також передбачає забезпечення та реалізацію і таких політичних прав, як «здійснення і захист своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів...» [8, ч. 1 ст. 36]. Правове визначення політичної партії дано в Законі України «Про політичні партії»: «Стаття 2. Поняття політичної партії. Політична партія – це зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має свою метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах» [9, ст. 2]. Вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, згідно Конституції та законів України, є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування (ст. 24, 38, 76, 103, 136, 141 Конституції України; ст. 1, 6 – 7, 10, 12 – 16 Виборчого кодексу України), зокрема:

- громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. По відношенню до громадян не може бути привileїв чи обмежень, зокрема, за ознакою соціального походження, майнового стану або іншими ознаками [10, ч. 1 – 2 ст. 24];

- громадяни мають право вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування [11, ч. 1 ст. 38];

- народні депутати України обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Народним депутатом України може бути обрано громадянина України, який на день виборів досяг двадцяти одного року, має право голосу і проживає в Україні протягом останніх п'яти років. Не може бути обраним до Верховної Ради України громадянин, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку [12, ч. 1 – 3 ст. 76];

- Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Президентом України може бути обраний громадянин України, який досяг тридцяти п'яти років, має право голосу, проживає в Україні протягом десяти останніх перед днем виборів років та володіє державною мовою. Одна й та сама особа не може бути президентом України більше ніж два строки підряд [13, ч. 1 – 3 ст. 103];

16 3 / 2020 * УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ * Альманах

- депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим обираються на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування [14, ч. 1 ст. 136];

- депутати сільської, селищної, міської, районної, обласної рад обираються жителями села, селища, міста, району, області на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Територіальні громади на основі загального, рівного, прямого виборчого права обирають шляхом таємного голосування відповідно сільського, селищного, міського голову [15, ч. 1 – 2 ст. 141]:

- вибори в Україні є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування [16, ч. 2 ст. 1];

- будь-які прямі чи непрямі привілеї або обмеження виборчих прав громадян України, зокрема, за ознаками соціального походження, майнового стану або іншими ознаками забороняються. Не допускаються обмеження щодо участі громадян України у виборчому процесі, крім обмежень, передбачених, зокрема, Конституцією України [17, п. 8 ст. 7];

- вимоги до кандидатів, суб'єктів виборчого процесу, зокрема, встановлюються Конституцією України [18, п. 1 ст. 10];

- вибори проводяться на основі рівного виборчого права, а громадяни України беруть участь у виборах на рівних засадах. Рівність прав і можливостей кандидатів, партій (організацій партій) – суб'єктів виборчого процесу брати участь у виборчому процесі відповідних виборів забезпечується, зокрема, забороною привілеїв чи обмежень кандидатів в залежності від суб'єкта висування та за ознаками соціального походження, майнового стану або іншими ознаками [19, п. 1, п/п. 1] п. 5 ст. 12].

Зважаючи на вище викладене, як бачимо, Конституція України декларує та гарантує, що вибори в Україні є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування та з дотриманням конституційних норм, зокрема і в частині забезпечення та гарантування прав і свобод людини і громадянина. При цьому згідно Конституції України та окремих положень Виборчого кодексу України, по відношенню до суб'єктів виборчого процесу не можуть бути допущені будь-які привілеї чи обмеження, зокрема і за ознаками соціального походження, майнового стану або іншими ознаками.

Поряд із вище викладеним, правовий аналіз ряду норм Виборчого кодексу України свідчить про наявність ряду юридичних колізій, які входять в суперечність зі ст. 8, 22, 24, 36, 38, 76, 103, 136, 141 Конституції України. Також ряд положень цього ж Виборчого кодексу України, в частині ст. 1, 2, 7, 10, 101, 156, 225, також містять поміж собою ознаки юридичної колізії.

Так, Виборчий кодекс України містить норми, які встановлюють надзвичайно високий фінансовий бар'єр грошової застави (особливо зважаючи на низький економічний розвиток держави, економічну кризу та зубожіння переважної частини громадян), без внесення якої суб'єкти виборчого права (громадяни та політичні партії), в супереч вище описаних декларативних положень Конституції України фактично обмежуються у виборчому праві громадян України за ознаками соціального походження, майнового стану або іншими ознаками.

Зокрема:

- під час виборів Президента України: «Стаття 101. Грошова застава.

1. Грошова застава вноситься партією, яка висунула кандидата на пост Президента України, або кандидатом на пост Президента України, висунутим шляхом самовисування, у безготівковому порядку на спеціальний рахунок Центральної виборчої комісії (після початку виборчого процесу та до подання документів до Центральної виборчої комісії для реєстрації) в розмірі шістсот п'ятдесяти мінімальних заробітних плат, встановлених на день початку виборчого процесу» [20, п. 1 ст. 101];

Таким чином, встановлений законодавцем надзвичайно високий і непосильній для переважної більшості громадян України на сьогодні фінансовий ценз грошової застави для суб'єктів виборчого процесу (громадян та іх політичних об'єднань – політичних партій), в супереч положень та гарантій ст. 8, 22, 24, 36, 38, 76, 103, 136, 141 Конституції України, встановив обмеження та привілеї для певної групи громадян за ознаками соціального походження, майнового стану та іншими ознаками. Уведення такого невідповідально високого фінансового цензу грошової застави для суб'єктів виборчого права суттєво і в супереч Конституції України обмежило та фактично унеможливило для переважної частини громадян приймати вільно і безпосередню участь в управлінні державними справами та бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування шляхом обмеження за ознакою соціального походження, майнового стану та іншими ознаками. Це в свою чергу суперечить положенням та гарантіям ст. 38 Конституції України.

Конституційні свободи і гарантії діяльності політичних партій та юридична колізія законів

Одночасно із вище викладеним заслуговує правового аналізу на предмет наявності юридичної колізії і редакція ч. 1 ст. 24 Закону України «Про політичні партії» в частині її відповідності ст. 36 Конституції України та ст. ст. 1 – 2 цього ж Закону. Зокрема в ч. 1 ст. 24 Закону України «Про політичні партії» зазначається: «Стаття 24. Анулювання реєстрації. У разі... невисування політичною партією своїх кандидатів по виборах Президента України та виборах народних депутатів України протягом десяти років орган, який зареєстрував політичну партію, має звернутися до суду з поданням про анулювання реєстраційного свідоцтва.» [23, ч. 1 ст. 24].

Поряд із цим, ст. 36 Конституції України та ст. ст. 1 – 2 Закону України «Про політичні партії» визначають що до головних завдань та мети організації та діяльності політичних партій (громадсько-політичного об'єднання громадян), відносяться не тільки участь у виборах органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Так ст. 36 Конституції України передбачає: «Стаття 36. Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і

захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах...» [24, ч. 1 – 2 ст. 36].

Аналогічні положення закріпленні і в ст. 1 – 2 Закону України «Про політичні партії»: «Стаття 1. Право громадян на об'єднання в політичні партії. Право громадян на свободу об'єднання у політичні партії для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів визначається і гарантується Конституцією України. Встановлення обмежень цього права допускається відповідно до Конституції України в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей, а також в інших випадках, передбачених Конституцією України. Ніхто не може бути примушений до вступу в політичну партію або обмежений у праві добровільного виходу з політичної партії.

Належність чи неналежність до політичної партії не може бути підставою для обмеження прав і свобод або для надання державою будь-яких пільг і переваг. Обмеження щодо членства у політичних партіях встановлюються виключно Конституцією та законами України. Стаття 2. Поняття політичної партії. Політична партія – це зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах» [25, ст. 1 – 2].

Відповідно, ч. 1 статті 24 Закону України «Про політичні партії», в частині надання права державному органу реєстрації статутів політичних партій звертатися до суду з поданням про анулювання реєстрації свідоцтва про реєстрацію діяльності політичної партії тільки на підставі того, що та чи інша політична партія не висувала своїх кандидатів по виборах Президента України та виборах народних депутатів України протягом десяти років, суперечить ст. 8, 22, 36 Конституції України та ст. ст. 1 – 2 Закону України «Про політичні партії», оскільки до головних завдань та мети політичної партії, окрім

участі у виборах, віднесено і такі важливі питання суспільного життя та участі громадян в управлінні державними справами, як здійснення і захист своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів визначається і гарантується Конституцією України.

При цьому у відповідності до положень та гарантій ст. 36 Конституції України встановлення обмежень щодо права діяльності громадян в політичних партіях, як і самої діяльності політичної партії, допускається відповідно до Конституції України тільки в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей, а також в інших випадках, передбачених Конституцією України та на її виконання законами України [26, ст. 36]. Тож як вбачається із змісту ст. 36 Конституції України, невисування політичною партією своїх кандидатів по виборах Президента України та виборах народних депутатів України протягом десяти років, не може бути підставою для анулювання реєстрації свідоцтва про реєстрацію діяльності політичної партії.

Крім того, анулювання реєстрації свідоцтва про реєстрацію діяльності політичної партії, з підстав невисування своїх кандидатів по виборах Президента України та виборах народних депутатів України протягом десяти років, безпідставно і в супереч ст. 36 Конституції України та ст. 1 – 2 Закону України «Про політичні партії» обмежує політичну діяльність громадян в складі політичних партій, як і самої політичної партії, в частині здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів громадян визначених і гарантованих Конституцією України.

Науковий політико-правовий висновок

Зважаючи на викладене, можна прийти до висновку, що в частині співвідношення ст. 8, 22, 24, 36, 38, 76, 103, 136, 141 Конституції

України, ст. ст. 1 – 2 Закону України «Про політичні партії», ст. ст. 1 – 2 Виборчого кодексу України та ст. ст. 101, 156, 225 Виборчого кодексу України, ч. 1 ст. 24 Закону України «Про політичні партії» є наявна юридична колізія, яка порушує конституційні права та гарантії громадян України на участь в управлінні державними справами, зокрема в частині бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Проведений правовий аналіз змісту ст. 101, 156, 225 Виборчого кодексу України та ч. 1 ст. 24 Закону України засвідчує юридичний факт того, що зазначені правові норми перевбувають в юридичній колізії зі ст. 8, 22, 24, 36, 38, 76, 103, 136, 141 Конституцією України та підлягають приведенню у відповідність до основного закону держави. Поряд із тим, дія положень ст. 101, 156, 225 Виборчого кодексу України та ч. 1 ст. 24 Закону України «Про політичні партії» на практиці, у відповідності до положень ст. ст. 8, 36, 38 Конституції України, викликає сумнів в їх правомірності застосування. У даному випадку виявлена юридична колізія мала би невідкладно стати предметом розгляду Конституційного суду України за його власною ініціативою або за відповідним зверненням уповноважених законом суб'єктів конституційного процесу.

Щодо питання допущення законодавцем, Верховною Радою України, вище описаних юридичних колізій, то причини їх виникнення та впровадження можуть ховатися у політичному зговорі та політичній корупції, з метою монополізації та утримання політичної влади в Україні обмеженим колом осіб та належними до них політичними партіями, олігархами і сімейними кланами, шляхом обмеження конституційних прав громадян України на управління державними справами, зокрема в частині виборчого права та свободи діяльності політичних партій.

Українське
Державотворення

Джерела:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (в редакції на 01.01.2020 р.). [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ст. 21.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (в редакції на 01.01.2020 р.). [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ч. 2 ст. 3.

20 3 / 2020 * УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ * Альманах

3. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ст. 8.
4. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ст. 22.
5. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ст. 38.
6. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ч. 1 – 2 ст. 24.
7. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ст. 38.
8. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ч. 1 ст. 36.
9. Закон України «Про політичні партії» від 05.04.2001 року № 2365-ІІІ (в редакції на 13.02.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#n13>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ст. 2.
10. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ч. 1 - 2 ст. 24.
11. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ч. 1 ст. 38.
12. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ч. 1 - 3 ст. 76.
13. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ч. 1 - 3 ст. 103.
14. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ч. 1 ст. 136.
15. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ч. 1 - 2 ст. 141.
16. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 року № 396-ІХ (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#n6>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ч. 2 ст. 1.
17. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 року № 396-ІХ (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#n6>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – п. 8 ст. 7.
18. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 року № 396-ІХ (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#n6>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – п. 1 ст. 10.
19. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 року № 396-ІХ (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#n6>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – п. 1, п/п. 1) п. 5 ст. 12.
20. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 року № 396-ІХ (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#n6>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – п. 1 ст. 101.
21. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 року № 396-ІХ (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#n6>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – п. 1 ст. 156.
22. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 року № 396-ІХ (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#n6>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – п. 1 – 2 ст. 225.
23. Закон України «Про політичні партії» від 05.04.2001 року № 2365-ІІІ (в редакції на 13.02.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#n13>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ч. 1 ст. 24.
24. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ч. 1 - 2 ст. 36.
25. Закон України «Про політичні партії» від 05.04.2001 року № 2365-ІІІ (в редакції на 13.02.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#n13>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ст. ст. 1 - 2.
26. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (в редакції на 01.01.2020 р.).
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>]. Сайт Верховної Ради України, 2020. – ст. 36.

Ψ Ψ Ψ Ψ Ψ

нутися до європейської спільноти, надійно забезпечити своє майбутнє у єдиній демократичній і процвітаючій Європі. Він є логічним і безальтернативним результатом процесу утвердження незалежності нашої держави, формування її зовнішньополітичного курсу.

Євроатлантичне покликання адсорбує самоусвідомлення України в контексті модерної Європи, поєднуючи його із практичною настановою, яка і полягає в організації процесу набуття членства в європейських та євроатлантических структурах. Висловлення підтримки євроатлантичним прағненням України на початку ХХІ століття свідчить про певний консенсус більшості політичної еліти та громадян.

Членство в НАТО стосується всієї країни, тому громадянське суспільство відіграє важливу роль у підтримці прағнень до євроатлантичної інтеграції. Незалежні неурядові організації, на кшталт Громадської ліги «Україна-НАТО», здійснюють тиск на владу щодо прискорення темпів оборонної реформи, наглядають за впровадженням програм співробітництва з НАТО, допомагають розбудовувати і забезпечувати обґрунтовану суспільну підтримку членства в Альянсі. Влада, зі свого боку, повинна співпрацювати з неурядовими організаціями орієнтованими на питання безпеки, інформувати їх про ініціативи уряду, консультуватись з ними і замовляти їм виконання досліджень, а також активно залучати їх до сприяння євроатлантичній інтеграції.

Ефективність будь-якої організації визначається не тим, як вона функціонує у сприятливих умовах, а тим, як вона ре-

агує на труднощі. Це повною мірою стосується Організації Північноатлантичного Договору. НАТО довелося вирішувати питання, стосовно яких члени організацій не мали спільнога бачення, проводити складні переговори, спрямовані на узгодження різних національних позицій. Незважаючи на розбіжність позицій, члени Альянсу не раз підтвердили своє відповідальне ставлення до зобов'язань, визначених Північноатлантичним договором. Саме демократична різноманітність поглядів давала і дає НАТО можливість ефективно працювати в добре й важкі часи, і саме завдяки такому підходу в період члени Альянсу змогли досягти консенсусу щодо багатьох важливих питань.

Саме реалізація євроатлантичного покликання дає Україні чи не єдиний шанс зберегти власну ідентичність. Україна має історичні та геополітичні підстави, певне ідеологічне та

психологічне обґрунтування подальших кроків спрямованих на здобуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного Договору.

У правовому вимірі курс на євроатлантичну інтеграцію був закладений в ще в Постанові Верховної Ради України «Про основні засади зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року. На початку лютого 1994 року Україна першою з країн СНД, підписала Рамковий документ, ініційованої НАТО

Програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ). У березні 1994 року започатковуються безпосередні консультації України з НАТО за формулою «16+1», тематика яких доповнювалася й розвивала принципи взаємодії Києва й Брюсселя. Ці принципи полягали у визнанні НАТО територіальної цілісності й недоторканості кордонів України, підтримці демократичного шляху розвитку України, без'ядерного статусу нашої держави.

У травні 1997 року в Києві був відкритий перший в світі Центр інформації і документації НАТО, а в 1998 році у Україні розпочалася діяльність Місії зв'язку. Основоположною подією у справі розвитку двосторонніх відносин між Україною і НАТО стало підписання у Мадриді 9 липня 1997 року Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО. Хартію підписано з метою розвитку відносин «особливого й ефективного» партнерства, яке, як відзначається у Хартії, «сприятиме більшій стабільноті та просуванню спільних демократичних цінностей у Центрально-Східній Європі». Сторони визначили форми реалізації співробітництва, сфери та механізми проведення консультацій з питань запобігання конфліктам, управління кризами, підтримання миру, врегулювання конфліктів та проведення гуманітарних операцій. Слід наголосити, що Хартію було передбачено, що Україна та НАТО створюють спеціальний орган для проведення спільних консультацій у кризовій ситуації, якщо Україна вбачатиме існування прямої загрози своїй територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці, що дозволяє оцінювати документ з позицій його додаткового впливу на забезпечення не лише військової, але й націо-

України щорічно затверджує РНП та заходи щодо її виконання. Всі Річні національні програми Україна – НАТО змістово відповідали стандартам Плану дій щодо членства в НАТО. Втім, залишається принципова відмінність, а саме – стосовно відповіальності апліканта та Альянсу за виконання. До реалізації РНП залучаються органи державної влади та неурядові організації. За підсумками виконання чергової РНП Альянс готує оцінку та рекомендації, які враховуються при підготовці РНП на наступний рік. За президентства В. Януковича було змінено довготривалу політичну лінію, спрямовану на набуття членства в НАТО. Замість була запроваджена фейкова концепція «позаблоковості». Правда, змістовне наповнення РНП залишилося спрямованим на досягнення Україною євроатлантичних стандартів у цивільному і оборонному секторах. Проте в 2010 – 2013 роках планування, виконання та звітування щодо

змістово відповідає стандартам Плану дій щодо членства в НАТО. Втім, є і нововведення. Вперше у центрі уваги при плануванні змісту програми поставлені саме права, свободи і законні інтереси людини. Саме такий людиноцентричний підхід сповідує Північноатлантичний Альянс. Крім того, розробка документа вперше здійснювалася за міжнародною методикою Results-Based Management (RBM, «Управління, орієнтоване на результат»). Саме така методика використовується при підготовці аналогічних стратегічних документів у державах-членах НАТО. Важливо, що РНП-2020 розроблялася одночасно з Державним бюджетом на 2020 рік, тому всі заходи, передбачені у програмі, підкріплені фінансово. Вперше передбачено створення системи незалежного зовнішнього моніторингу виконання РНП. Оскільки перелік реформ, які включені до програми, дуже широкий і стосується приведення багатьох сфер життя країни до стандартів Альянсу, моніторинг виконання програми стане своєрідним аудитом країни за критеріями НАТО. РНП передбачає як реформи сектору безпеки та оборони, так і демократичні перетворення країни. Серед перших, зокрема, приведення

ення і техніки тощо. Серед других, зокрема, сформована ринкова економіка, прозора податкова система, ефективне наукове співробітництво між Україною та країнами НАТО і ЄС, система боротьби з тероризмом, яка робить Україну надійним партнером у системі міжнародної безпеки, розвиток системи національної стійкості та захисту критичної інфраструктури тощо.

Важливим кроком на шляху євроатлантичної інтеграції стало приєднання України 12 червня 2020 року до програми НАТО «Партнерство розширених можливостей» (ПРМ), орієнтованої на взаємосумісність важливих партнерів Альянсу.

Отже, з урахуванням військових і політичних можливостей НАТО, досвіду держав членів Альянсу у формуванні демократичного суспільства, ефективної економіки та оборонної сфери членство України в НАТО сприятиме вирішенню низки важливих завдань. Зокрема, входження до наймогутнішого політично-військового союзу підвищить ступінь безпеки в регіоні і гарантуватиме захист національної безпеки України у найбільш ефективний спосіб. Позитивно позначиться на обороноздатності України, приведення української військової організації у відповідність до стандартів НАТО. У разі пасивної позиції нашої країни реальною стане небезпека залишитися остронь світових політичних та економічних інтеграційних процесів. Поглиблена євроатлантичної інтеграції дозволить Україні ефективніше захищати свої економічні та політичні інтереси в Європі та у світі. В результаті активізації відносин з євроатлантичними структурами і входження до НАТО Україна зможе надійніше гарантувати свою економічну безпеку, створить більш сприятливі умови для інтеграції в європейські економічні

РНП мало формальний характер. Революція Гідності дала надію на позитивні зміни. Проте лише в грудні 2016 року було затверджено Положення про розроблення Річних національних програм (РНП) під егідою Комісії Україна – НАТО та оцінювання результатів їх виконання.

РНП-2020, як і попередні Річні національні програми,

всієї системи управління силами оборони, стратегічного та оперативного (бойового) управління, зв'язку, розвідки та спостереження до стандартів і сумісності із системами НАТО, впровадження демократичного цивільного контролю, забезпечення умов для участі українських підприємств у багатонаціональних проектах НАТО у сфері розробки та виробництва озбро-

структур, збільшить свій вплив на формування загальноєвропейської політики. Зокрема, це посилити позиції України при входженні до Європейського Союзу. Країни НАТО є на сьогодні світовими лідерами у галузі високих технологій, у т.ч. й оборонних. Приєднавшись до НАТО, Україна не тільки отримає доступ до цих технологій, а й зможе зробити свій внесок у справу оборони євроатлантичних націй, що додатково підштовхне розвиток нашої науки та промисловості. Союз із передовими націями світу надасть можливість Україні активніше використовувати найсучасніші освітні та інформаційні технології.

Розширення співробітництва з НАТО, країнами-членами Альянсу сприятиме позитивним структурним перебудовам в українському суспільстві, зокрема зміцненню демократії, утвердженню верховенства права, захисту прав людини. Входження до НАТО має сприяти консолідації суспільства, бо країни НАТО є сьогодні світовими лідерами у забезпеченні соціально-економіч-

них та соціально-політичних стандартів, які сформувалися внаслідок побудови соціально орієнтованої ринкової економіки. Отже, Україна також значно посилить свої позиції у підтриманні внутрішньої політичної та соціальної стабільності; входження України до спільноти розвинених євроатлантичних націй істотно зменшить рівень загроз, що стоять перед Україною у соціально-економічній та гуманітарній сферах. Як країна-член НАТО, Україна матиме якісно сильнішу підтримку від своїх партнерів у досягненні західних стандартів економічного добробуту та соціальної захищеності населення. Україна за нових міжнародних умов обумовлених російською агресією виступає ключовим елементом системи європейської безпеки. Агресивна політика Росії має змусити євроатлантичну спільноту ще тіsnіше згуртуватися навколо системи спільних цінностей.

Таким чином, євроатлантичне покликання означає для України більше, ніж бути просто членом системи колективної безпеки, інтеграція в НАТО означає вклю-

чення в євроатлантичний простір безпеки з тими країнами, з якими ми поділяємо загальні цінності та принципи. Бути частиною механізму колективної безпеки та оборони означає отримати надійні гарантії безпеки, що дасть змогу сконцентруватися на соціальних та економічних питаннях. Членство України в НАТО відкриє нові економічні перспективи, знизить рівень фінансових ризиків, поліпшить інвестиційний клімат. А це, у свою чергу, сприятиме активізації економічного розвитку, підвищенню добробуту українських громадян. Постійна модернізація механізму співпраці України і НАТО, що характеризувала відносини з НАТО останні роки, значною мірою зумовлена тим, що проблема постання нових викликів безпеки потребувала адекватної відповіді. Відносини України з НАТО можуть розглядатися як найбільш продуктивні з тих, що їх має Україна з усіма іншими міжнародними організаціями світу.

**Українське
Державотворення**

**“ НІХТО НАМ НЕ ЗБУДУЄ ДЕРЖАВИ,
КОЛИ МИ ЇЇ САМІ НЕ ЗБУДУЄМО,,
І НІХТО З НАС НЕ ЗРОБИТЬ НАЦІЇ,
КОЛИ МИ САМІ НАЦІЮ
НЕ СХОЧЕМО БУТИ.**

В'ЯЧЕСЛАВ ЛИПИНСЬКИЙ

- активна організаційно-пропагандистська діяльність, спрямована на дезінтеграцію інших регіонів України, причому така дезінтеграція не пов'язана з російською меншиною.

Останній пункт пояснимо детальніше. Потрібно розуміти, що анексією Криму й утворенням ЛНР/ДНР Російська Федерація не досягла бажаної мети. Ані проект «Новоросія» не був реалізований, ані стратегічна мета не досягнута. Адже цієї метою РФ по дезінтеграції пострадянських держав, в тому числі і України, як не дивно, є подальша етнополітична інтеграція – об'єднання в наддержавне утворення навколо Російської Федерації [1, с. 348]. Ми таку думку науковців також поділяємо.

Складовими цієї організаційно-пропагандистської діяльності стали:

- поширення недостовірної інформації стосовно національних меншин. До таких інформаційних спецоперацій належить «заява болгарської діаспори» від 27 червня 2016 р. до Президента України із закликом надати територіальну автономію болгарам в Одеській та Херсонській областях; заява русинського активіста П. Гецка (який на той час перебував у Росії), що від імені русинського населення та русинських організацій вимагав від Києва надання Закарпатту статусу автономії та визнання русинів окремою національністю [5, с. 14–15];

- підготовка, матеріальна та організаційна підтримка сепаратистських екстремістських ру-

хів. До таких спроб можна зарахувати план зі створення на півдні Одещини «Народної ради Бессарабії» [8, с. 13];

- розпалювання міжетнічної ворожнечі через вчинення насильницьких акцій «прямої дії» (вandalізм, погрози, напади) [8, с. 14]. Так, два підпали офісу Товариства угорської культури Закарпаття в Ужгороді у лютому 2018 року трапилися, на думку колишнього голови Закарпатської ОДА Г. Москаля, не без допомоги російських спецслужб [4].

Як бачимо, наш противник задля досягнення власних інтересів діє у різних напрямках і у різних сферах – від відкритого продукування «бурудної» пропаганди і фейків, направлених на дискредитацію України і всього українського, до прихованих спецоперацій здійснюваних проросійськими і прокремлівськими ставлениками як за межами, так і всередині України.

Саме тому, існування у цій боротьбі внутрішнього фронту є беззаперечним фактом. Так, активна частина української громадськості завжди боролася за право бути Українцем в Україні, як би дивно це для когось не звучало, інколи навіть проти власної влади або співгромадян з числа тих, кому «какая разніца». Після Революції Гідності свідомі громадяни України почали вважати, що важкі уроки історії засвоєно. А 2014 – 2019 роки стали періодом спільноти боротьби громадськості і влади проти російської агресії. Ми не ідеалізуємо колишнє керівництво України, але загальна стратегія тодішнього управління державою мала переважно позитивні тенденції для розвитку і укралення Української державності.

Однак, зміна влади у 2019 році, а також подальші дії і заяви новобраних Президента, окрім депутатів у Верховній Раді, урядовців з числа Кабінету Міністрів України тощо показали, що історія пішла по колу. Так, наприклад, спікер Верховної Ради України Д. Разумков в інтерв'ю виданню «Главком» заявив, що закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» вимагає змін. Заява голови ВРУ є логічним продовженням неоднозначної політики В. Зеленського в стилі «і нашим, і вашим». Під час нещодавної великої пресконференції, присвяченої річниці його перебування на посаді, Президент заявив, що питання мови в Україні не стоїть, та назвав його штучним. Також він заявив, що вважає за необхідне переглянути питання мовних квот для ЗМІ [2]. Причому, на нашу думку, сам факт існування такого Закону або подібних квот у незалежній Україні є безпосереднім доказом існування внутрішнього фронту у боротьбі з російською агресією.

Тому зміна політичного курсу, про яку йшлося на початку, це проросійський реванш у всіх сферах, що були «відвояовані» українцями за попередні 5 років, різкий відкат у процесі європейської та євроатлантичної інтеграції і крен у бік нашого Північного сусіда. Це стало можливим за мовчазної згоди, а часом і сприяння, нинішньої української влади.

У чому ж цей реванш проявляється? Журналіст ВВС-Україна В. Шрамович ще рік тому, влітку 2019 року, описав у своїй статті 10 «провісників» цього процесу [3]. Серед іншого, до таких «провісників» він зарахував:

1) повернення в Україну з Росії «старих» політиків епохи В. Януковича – А. Портнова, А. Клюєва, Р. Кузьміна та ін.;

2) неоднозначні призначення на посади, у тому числі окремих «ексрегіоналів», особливо на Донбасі: наприклад, Донецьку ОДА очолив П. Кириленко, брат якого бере участь у війні на Донбасі на боці незаконних збройних формувань, а Луганську ОДА – В. Комарницький – колишній депутат облради від Партиї регіонів (останній на посаді уже не перебуває);

3) процес «відведення військ» на лінії розмежування у зоні АТО, який був розпочатий задля установлення стійкого миру на Донбасі, проте запланованого ефекту досягнуто так і не було. Натомість, це призвело до того, що сепаратисти зайняли попередні позиції військовий Збройних Сил України;

4) відкат декомунізації: наприклад, спроби повернення через суди проспектам у Києві та Харкові старих назв на честь радянських діячів і воєначальників;

5) повернення у політичний дискурс питання про статус російської мови в Україні (про це йшлося вище);

6) повернення на українське телебачення забороненого раніше російського телепродукту (яскравий приклад – ситуація довкола показу в Україні серіалу «Свати») і продукування власного (телеміст «Треба поговорити» між українським телеканалом NewsOne та російським «Россия-1», який після розголосу і протестів з боку громадськості у запланованому форматі так і не відбувся);

7) відміна військового параду у Києві на честь Дня Незалежності у 2019 році, цінність якого для свідомих громадян України є не матеріальною, а саме символічною.

Як бачимо, «проросійськість» цього реваншу проявляється здебільшого у неоднозначних кроках влади, які все далі на задній план посують основні символи українства і Української державності, що безперечно грає на руку нашому багаторічному противникові. Звісно, ми не судитимемо про яку-небудь залежність української владної верхівки від Росії. Ми тільки констатуємо, що їхні дії на сучасному етапі провокують названі негативні тенденції для Української

державності, підсилюють ефективність методів використовуваних РФ, описаних на початку статті, і послаблюють проукраїнський фланг на внутрішньому фронті боротьби проти російської агресії. Росія використовує кожну наявну можливість, щоб перетягти Україну у свою зону впливу і з подібної ситуації вона теж активно скористається, якщо вже цього не робить. Пропагандистські «удари» ставатимуть усе більш частими і, якщо можна так виразитися, «вишуканішими», а українська влада не зможе давати їм гідну відсіч, бо банально не вміє цього робити, що підтверджується досвідом первого року їх керівництва державою. Вони «корисні ідіоти», а часом і відкриті вороги при владі. Саме тому, оборону на внутрішньому фронті зараз тримають тільки свідомі громадяни України, до числа яких можна зарахувати і окремі опозиційні до нинішнього режиму сили – парламентські і позапарламентські. Спільна боротьба за допомогою влади проти ворога була тільки короткою «іс-

крою надії» в історії незалежної України, а зараз все повернулося на свої місця. Сьогодні на внутрішньому фронті боротьби з російською агресією поки без змін. Проте свідомі громадяни повинні самі творити історію власної держави – розмовляти українською, читати українське, ходити в кінотеатри на українське і україномовне кіно, вимагати обслуговування українською мовою, цінувати традиції і звичаї власного народу, його традиційні свята і святыні, пропагувати, боротися, любити і підтримувати все українське... Тільки так можна перемогти і досягти свого.

Ми самі творці своєї долі і долі нашої держави. Наша боротьба не припинялася і триває далі. Й Українська державність обов'язково у ній вистоїть, бо як ідеться у старому анекдоті, Російська імперія і СРСР боролися проти українців увесь період свого існування, проте українці зараз існують, а Російська імперія і СРСР – ні...

Усе буде Україна!

Такий підхід дає можливість адаптовуватися до динаміки змін і трансформацій у демократичних публічно-управлінських відносинах, постійно тримати руку на пульсі часу, тобто вміти оперативно і найголовніше ефективно реагувати на зміни «правил гри» в державі та поза нею. Від цього залежить і результативність життєдіяльності всієї публічної системи держави та подальших проявів оптимізації її складових елементів. Разом із тим, залучення громадян до публічного управління не означає «зменшення ролі держави як регулюючої субстанції» і не знімає з неї відповідальності за державну стабільність [1].

Питання формування і здійснення державної політики є одним із актуальних напрямів досліджень у публічному управлінні. Адже суб'єкт управління, держава, суспільство і сам процес їхньої взаємодії виступають підсистемою діючої системи державного управління. Враховуючи різноманітність суб'єкт-об'єктних управлінських відносин в Україні, розуміння публічної політики як системи, що спрямована на врахування інтегрованих інтересів держави і суспільства, а якщо говорити предметно – то переважно на забезпечення розвитку людини, громадянина, громад і громадських об'єднань, які й представляють суспільство в конкретно визначених територіальних межах. Відтак, можемо констатувати певне між-суб'єктне соціальне партнерство. У даному контексті, наші погляди частково перегукуються з думкою інших дослідників про реалізацію державної політики соціального партнерства в умовах суспільних трансформацій та уточнення ролі держави в забезпеченні її со-

ціальної стабільності [2].

На інтегровану (синергетичну) єдність державної системи вказує сукупність інституцій держави та громадянського суспільства, їх хоч і відносна, але організаційно-функціональна спорідненість у змісті виконання цілеспрямованих завдань державотворення, підпорядкованість нормативно-правової основі, а також динаміка процесів, відносин та ефективність принципів публічного управління суспільно-державним розвитком.

Цілком логічним видіється, що державна політика, яка спрямовує до інтеграції перспективної діяльності інституцій держави й громадянського суспільства, керується цілком визначенім змістом спільних для всіх учасників публічно-управлінських відносин завдань. Відповідно, демократичні процеси дають сміливість відносити до них:

- право на участь у державному (публічному) управлінні;
- усвідомлення публічних інтересів усіх суб'єктів держави і суспільства;
- врівноваженість пріоритетних запитів держави і громадянського суспільства;
- синергія всіх сторін державно-суспільних відносин на виконання державотворчих завдань;
- прийняття узгоджених і відповідальних колективних (держави і суспільства) рішень;
- покрокова реалізація запланованих суспільно-корисних, державотворчих дій.

Наголосимо також на тому, що в сучасних умовах розвитку демократії громадянське суспільство є системою, що динамічно самовідтворюється завдяки громадській активності та можливості її інституціонально-організаційної єдності.

На наш погляд, це не тільки її найголовніша властивість, а й природна ознака управлінської публічності. А завдяки її входженню в органічну взаємодію з державою відбувається набуття останньою нової якості політики, а саме публічної політики в умовах синергетична єдність державної системи. Одночасно громадянське суспільство виступає замовником відповідних публічних і соціально-сервісних послуг, які повинна виконувати або ж належним чином супроводжувати держава, надаючи певні повноваження, зокрема і громадським організаціям. Відтак, держава як публічний та легітимний управлінський суб'єкт має керуватися не монопольним правом на управління, не ієрархічними амбіціями та інтересами еволюції власних розгалужених, а часом і забюрократизованих інституцій, що врешті-решт стимулюватиме великомасштабну бюрократію та корупцію, а навпаки – послуговуватися бажаннями громадян та їхніх об'єднань, організацій, носіїв народовладдя, інших елементів громадянського суспільства, а отже – співпрацювати, віддавати певну частку влади (управління) громадянам та їхнім колективним формам. На це їй спрямовується система заходів реалізації публічних інтересів як держави, так і суспільства.

Саме воля останнього і повинна стати пріоритетом державної політики, яка здійснює владний, законодавчо унормований вплив на весь суспільно-державний простір, використовуючи при цьому значний спектр матеріальних, людських (в тому числі й інтелектуальних) та інших ресурсів. Не останню роль серед них повинні відігравати й публічно-управлінські ресурси. Тому, розмірковуючи над цим, вважаємо, що

динамічне переростання державної політики в публічну політику спрямоване на закріплення пріоритетності взаємодії соціально активних та вмотивованих держави і громадянського суспільства з метою забезпечення реалізації публічних інтересів і прав громадянського загалу, посередництвом громадських організацій у тому числі [5, с. 56].

Виходячи з того, що публічне управління є сферою людської життєдіяльності, підкреслюємо природну спорідненість політичного і соціального за суб'єктністю та спрямованість діяльності всіх суб'єктів публічно-управлінських відносин. Тому й державна, а відтак – публічна політика має розглядатися як сфера людського фактору, який підпорядкований динаміці публічно-управлінських інноваційних змін, а отже її спрямованість є пріоритетно соціальною. Більше того, вона має значно ширше змістовне трактування, оскільки «державна політика перестає бути державною як такою і набуває ознак публічності в тому розумінні, що держава визнається актором, що діє та вибудовує свою політику і здійснює управління в публічній сфері» [3]. Це підтверджує складність демократичних процесів та соціумні виклики у сучасній Україні. Виходить, що державне управління повинно бути за своєю суттю соціальним, суспільним, громадським і становити важливий елемент соціальної системи, виконуючи при цьому глибокосутнісну публічну функцію.

При цьому наголосимо, що таку думку не слід розглядати як певну тавтологію чи термінологічну неохайність.

Мова йде про те, що умовне простиравлення державного суспільному нівелюється природною однорідністю суб'єктного начала. Обидві субстанції є соціальними за своїми витоками, тобто на вході, і виконуючи прикінцеві цілі в змісті своеї структурно-функціональної властивості, тобто інституціональної діяльності, що спрямована на реалізацію інтересів громадян, залишаються соціальними, тобто є такими і на виході. Тому безпосереднє завдання держави полягає в тому, щоб через публічну політику чітко позиціонувати цільове призначення публічного управління як соціально спрямованого і тим самим інтегрувати інституціональні функції суб'єктів у єдиний синергетичний державотворчий процес.

Ційно-управлінським ресурсом. Тому, виходячи з мети нашого дослідження, публічна політика як ціннісна система заходів реалізації інтересів держави і суспільства має добре перспективи вмотивованого використання потенціалу громадських організацій для досягнення синергетичних цілей державотворення.

Ураховуючи зазначене вище, вважаємо, що сьогодні на перший план виходять такі параметри державно-публічної політики, як історичні традиції, менталітет народу, система ціннісних настанов, рівень правосвідомості та соціальної відповідальності громадян – одним словом, усе те, що подається як інституціональні складові соціально-економічної системи. Відповідно, воно зумовлює посилення уваги до порівняно нового напряму публічно-управлінської теорії – інституціонального підходу, що включає концепцію інститутів (інституцій) та інституціональної динаміки й претендує на сутнісне пояснення найзагальніших закономірностей розвитку будь-якого суспільства. Виходить з того, що саме інституціональне середовище задає систему стимулів, спрямовуючи

діяльність людей у певному руслі. Усвідомлення цих обставин і зумовлює дослідження теоретичних зasad інституціонального підходу, на базі яких можна розробляти адекватну умовам розвитку конкретної країни її ефективну державну політику.

Слід звернути увагу на ще один момент. Виходячи із постановки питання розвитку публічної політики як системи заходів реалізації інтересів держави і суспільства та можливості її оптимізації в сучасних

Одночасно, надаючи перевагу в порядку денному публічним інтересам громадянського суспільства, держава повинна забезпечити їх реалізацію в публічно-легітимному сенсі. Цю функцію вона виконує шляхом організації та координації управлінського процесу в усвідомленій цілеспрямованості й раціональній співпраці з громадянським суспільством завдяки вмілому використанню потенціалу громадських організацій, які володіють значним інтелектуально-людським та іннова-

законних актів, президентських та урядових указів, постанов, діють взаємозалежно з усіма розпоряджень, а також загальноважливими інституціями. Законодавчі та інші офіційні документи легалізують не тільки стратегічних програм, курсів тощо. Це є перший момент визнання ролі публічної політики як системи заходів реалізації синергії публічних інтересів громадян, а також місця держави в розвитку недержавних громадських організацій, чіткого розмежування їх функціональної спроможності в процесах державотворення [5, с. 59–60].

Щодо другого моменту, то акцентуємо увагу на тому, що дане розмежування також зафіковане в міжнародних актах, а зокрема в «Європейській конвенції про визнання правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій» та «Фундаментальних принципах щодо статусу неурядових організацій в Європі», де подано уніфіковану й загальноприйняті назву громадських організацій у світі – НУО як неурядова організація, що походить від англомовної версії NGO (Non-governmental Organization) [6]. В українській літературі можна зустріти обидві абревіатури. Але, як би вони не звучали, чимало вчених і дослідників акцентують увагу саме на «неурядовості» організацій, що формально закриває до них організаційно-управлінський контролюванний доступ із боку державних інституцій, обмежує їхній вплив на діяльність громадських організацій, їхню організаційно-структурну автономію, питання фінансування тощо.

Одночасно, на нашу думку, було б несправедливо не визнавати впливу публічної політики на творення демократичної нормативно-правової бази функціонування громадських організацій. Адже політичний режим, який диктує умови розвитку держави й суспільства є відправною точкою своєрідних

законних актів, «правил гри», які формуються і розпорядження, а також загальні інституціями. Законодавчі та інші офіційні документи легалізують не тільки стратегічні програми, курси тощо. Це є перший момент визнання ролі публічної політики як системи заходів реалізації синергії публічних інтересів громадян, а також місця держави в розвитку недержавних громадських організацій, чіткого розмежування їх функціональної спроможності в процесах державотворення [5, с. 59–60].

Щодо другого моменту, то акцентуємо увагу на тому, що дане розмежування також зафіковане в міжнародних актах, а зокрема в «Європейській конвенції про визнання правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій» та «Фундаментальних принципах щодо статусу неурядових організацій в Європі», де подано уніфіковану й загальноприйняті назву громадських організацій у світі – НУО як неурядова організація, що походить від англомовної версії NGO (Non-governmental Organization) [6]. В українській літературі можна зустріти обидві абревіатури. Але, як би вони не звучали, чимало вчених і дослідників акцентують увагу саме на «неурядовості» організацій, що формально закриває до них організаційно-управлінський контролюванний доступ із боку державних інституцій, обмежує їхній вплив на діяльність громадських організацій, їхню організаційно-структурну автономію, питання фінансування тощо.

Одночасно, на нашу думку, було б несправедливо не визнавати впливу публічної політики на творення демократичної нормативно-правової бази функціонування громадських організацій. Адже політичний режим, який диктує умови розвитку держави й суспільства є відправною точкою своєрідних

законних актів, «правил гри», які формуються і розпорядження, а також загальні інституціями. Законодавчі та інші офіційні документи легалізують не тільки стратегічні програми, курси тощо. Це є перший момент визнання ролі публічної політики як системи заходів реалізації синергії публічних інтересів громадян, а також місця держави в розвитку недержавних громадських організацій, чіткого розмежування їх функціональної спроможності в процесах державотворення [5, с. 59–60].

Щодо другого моменту, то акцентуємо увагу на тому, що дане розмежування також зафіковане в міжнародних актах, а зокрема в «Європейській конвенції про визнання правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій» та «Фундаментальних принципах щодо статусу неурядових організацій в Європі», де подано уніфіковану й загальноприйняті назву громадських організацій у світі – НУО як неурядова організація, що походить від англомовної версії NGO (Non-governmental Organization) [6]. В українській літературі можна зустріти обидві абревіатури. Але, як би вони не звучали, чимало вчених і дослідників акцентують увагу саме на «неурядовості» організацій, що формально закриває до них організаційно-управлінський контролюванний доступ із боку державних інституцій, обмежує їхній вплив на діяльність громадських організацій, їхню організаційно-структурну автономію, питання фінансування тощо.

Щодо використання терміну «вплив» у змісті ролі держави в напрямку сприяння розвитку громадських організацій, то тут може бути задіяний метод «дзеркальної дії», тобто основоположне визнання можливості впливу громадських організацій на державний розвиток із використанням цілого спектру публічної взаємодії інституцій держави й засад громадянського суспільства. Роль держави в цьому контексті полягає в тому, щоб не порушити права і свободи громадян, інших демократичних цінностей, які забезпеченні відповідними нормами. Разом із тим, «вплив» держави може бути очевидним у напрямку коригування державотворчого курсу й залучення до цього процесу системи громадських організацій через виконання ними певних соціально-сервісних замовлень, створення відповідних кол- і дата-центрів, вироблення й реалізацію стратегічних та інших програм, грантів тощо.

Отже, роль держави у напрямку сприяння розвитку громадських організацій в Україні визначається позиціюванням їхньої ролі в просторі публічної політики. Варто наголосити й на тому, що вона яскраво проявляється тільки в демократичних режимах. Коли ж мова заходить про «контроль» держави над громадськими організаціями, виходимо виключно з аспектів національної безпеки. Відкидаючи можливість втручання держави у буденну роботу типових громадських організацій та виконання ними статутно-програмних завдань, вважаємо за необхідність виробити механізм контролю за сепаратистськими та іншими антидержавними проявами в їхній діяльності. Тому серед головних завдань постає усвідомлення державою ступеня готовності у тісній співпраці з інституціями громадянського суспільства до

виконання синергетичних дій у пільства важливим є критерій розвитку, практика використання якісних ознак публічної напрямку державотворення й публічності, що може впливати на визначення характерної в зокрема – виконання сервісно-орієнтованої місії. На наш погляд, саме такий підхід унеможливить «контрольоване» трактування характеру актуалізованої діяльності громадських організацій України в публічно- управлінських відносинах.

Проте, чи готова сьогодні правляча влада до такої співпраці? Анонсовані минулого року процеси поглибленої взаємодії суспільства і влади, діджиталізації послуг і таке інше залишаються більше словами, які не підкріплени справами. Більше того, відсутні навіть розробки планів, програм, стратегій, які б указували на планування реалізації в перспективі публічної співпраці влади і суспільства.

Адже сьогодні для будь-якої демократичної держави очевидним залишається той факт, що для громадських організацій як інституцій громадянського су-

тства важливим є критерій розвитку, практика використання якісних ознак публічної напрямку державотворення й публічності, що може впливати на визначення характерної в зокрема – виконання сервісно-орієнтованої місії. На наш погляд, саме такий підхід унеможливить «контрольоване» трактування характеру актуалізованої діяльності громадських організацій України в публічно- управлінських відносинах.

Відповідно, здійснення теоретико-методологічного аналізу переважно акцентує увагу на значенні громадських організацій у системі демократичного управління. Незважаючи на те, як показує практика, що наведення конкретних прикладів ролі та впливу держави на функціонування громадських організацій особливо вдало проглядається за умов характеристики різних політичних режимів, її результати можуть мати вплив і на чітке розмежування функціональної складової об'єднань громадян у конкретному конструкті публічно- управлінських відносин.

Виходячи із усвідомлення тісної взаємодії держави і громадянського суспільства в напрямку досягнення синергетичного ефекту для їхнього

Література:

1. Бульба В. Г. Соціальні функції держави в умовах управління змінами. *Державне будівництво*. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2013_2_30_40
2. Мельник І. Б. Теоретичні основи формування та реалізації державної політики соціального партнерства в умовах суспільних трансформацій. *Державне управління: удосконалення та розвиток* 2011. № 12. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=378>.
3. Пухкал О. Г., Гомоляко О. В. Публічна та державна політика: єдність та відмінності. *Державне управління*. 2017. №24. С. 106. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2017/20.pdf.
4. Стадніченко Т., Ліснєвська Ю. Удосконалення публічно-управлінських відносин в Україні в контексті впровадження європейських стандартів демократичного врядування. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 3 (26). С. 72–81.
5. Токар М. Ю. Публічна політика як система використання потенціалу громадських організацій. *Теорія та практика державного управління*: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2019. Вип. 4 (67). С. 54–61.
6. Фундаментальні принципи щодо статусу неурядових організацій в Європі (прийнято учасниками багатосторонньої зустрічі, організованої Радою Європи). Страсбург, 5 липня 2002 року Документ 994_209, поточна редакція – Прийняття від 05.07.2002. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_209.
7. Чальцева О. М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика: монографія. Вінниця: ФОП Барановська Т. П., 2017. 336 с.

вання канонічно-правового статусу Української Церкви, в результаті неканонічного і насильницького приєднання Київської митрополії до Московського патріархату. Однак урядової підтримки до кінця 1918 року ця ідея не знайшла.

Головною метою своєї діяльності Всеукраїнська Православна Церковна Рада вважала підготовку, скликання і проведення Всеукраїнського Помісного Православного Собору з метою проголошення Автокефалії Української Православної Церкви в умовах відновлення державної незалежності України – Української Народної Республіки. Але швидкому вирішенню цих питань заважала як політична нестабільність в Україні та московсько-більшовицька агресія проти Української Народної Республіки, так і блокування українського автокефального руху з боку православного єпископату в Україні, який складався з росіян і займав відверто антиукраїнську позицію.

Поряд із цим, за ініціативою ВПЦР, до якої долучилися і російські єпископи в Україні, на початку січня 1918 року, після Різдва, в Києві було скликано Всеукраїнський Помісний Православний Собор, головним питанням порядку денного якого було проголошення Автокефалії Української Православної Церкви. Робота Собору умисно затягувалася російськими єпископами. Патріархом Московським Тихоном Беллавіним, з метою послаблення сил прихильників церковної автокефалії, з порушенням церковних канонів, перед початком роботи Собору було заборонено у священнослужінні архієпископа Олексія Дородніцина за надуманими підставами. До цього ж, внаслідок наступу московсько-більшовицьких орд на Київ, учасники Собору на вимогу єпископату Російської Православної Церкви в Україні перевали його роботу на початку лютого 1918 року, нібито до кращих часів, а фактично умисно заблокували та відтермінували його роботу з метою недопущення проголошення автокефалії Української Церкви. Після відбиття московської агресії та проголошення Української Держави (квітень – грудень 1918 року) Гетьман Павло Скоропадський долучився до процесу сприяння здобуттю Українською Православною Церквою Автоке-

фалії. Проте як його намагання, так і намагання ВПЦР знову наштовхнулися на умисний і спланований спротив єпископату Російської Православної Церкви в Україні. Замість автокефалії російські єпископи погодились на обмежену автономію в складі Московського патріархату.

Після антигетьманського перевороту та встановлення влади Директорії на чолі з Симоном Петлюрою 1 січня 1919 року був прийнятий «Закон про верховне управління Української Православної Автокефальної Синодальної Церкви». Відповідно до цього Закону Українська Церква зі своїм Святим Синодом та ієрархією позбавлялася будь-якої залежності від Російської Православної Церкви (Московського патріархату) (§ 6). Найвища законна влада, судова й адміністративна переходила до Собору

автокефальної Української Церкви (§ 1). Для постійного керівництва церковними справами, за законом, створювався Святий Синод із двох єпископів, одного архіпресвітера, одного пресвітера, одного диякона та трьох мирян (§ 2). Членів Святого Синоду повинен був вибирати Всеукраїнський Помісний Православний Собор, а до його скликання, членів Синоду призначав український уряд. До компетенції Святого Синоду мали належати справи релігії, адміністрації, матеріального постачання, навчання, перевірки та судів (§ 3). На засіданнях Святого Синоду мав право бути присутнім делегат уряду з метою надання тлумачення законів, нагляду за виконанням законів та декретів Святого Синоду, які не шкодять справі держави. Делегат мав право протесту у Раді міністрів (§ 4). окрім цього, припинялось літургійне поминання Московського Патріарха та його ставленника в Києві в українських церквах.

До участі у складі Першого Святого Синоду український уряд серед інших призначив архієпископа Катеринославського Агапіта Вишневського, єпископа міста Кременця Діонісія Валединського (майбутнього Першоієпарха Помісної Автокефальної Православної Церкви у Польщі) таprotoієрея Василя Липківського (майбутнього Митрополита Київського і всієї України, Першоієпарха УАПЦ).

У 1919 році, після окупації України Російською Радянською Федеративною Соціалістичною Республікою та зайняття московськими військами Києва, Святий Синод Української Церкви був розпущений. Радянської владою було проголошено закон про відокремлення Церкви від держави. 31 серпня 1919 року Київ захопило військо російського генерала Денікіна. Одночасно повернувся до Києва і митрополит Антоній Храповицький, який після убивства московсько-більшовицькими окупантами митрополита Володимира Богоявленського (+ 07.02.1918), був обраний його наступником – митрополитом Київським і Галицьким Російської Православної Церкви в Україні. У пастирському листі, виданому відразу після повернення, митрополит Антоній заборонив вірним мати який-небудь зв'язок із «таємними ворогами православ'я – петлюрівцями». Представники Всеукраїнської Православної Церковної Ради, які залишилися в Києві зазнали переслідувань. Три церкви, які за більшовиків стали українськими, були знову відіbrane, а 15 священиків, які там правили, у тому числі – protoієреїв Василя Липківського і Нестора Шарівського, російський митрополит Антоній Храповицький усунув від богослужіння.

Архієпископ Агапіт Вишневський, який був членом Святого Синоду Української Церкви за влади Директорії, був звинувачений у пропагуванні автокефального руху серед київського кліру та засуджений Синодом півдня Росії. Його позбавили панагії та заслали до монастиря. Богослужіння українською мовою було знову повністю заборонено. У грудні 1919 року, під натиском чергової агресії московсько-більшовицьких військ, разом із денікінцями залишив Київ й російський митрополит Антоній Храповицький.

Після остаточного встановлення московсько-більшовицької окупантів влади в Україні,

російське комуністичне партійне керівництво проводило толерантну політику щодо української автокефалії, з метою послабити вплив Московського Патріарха Тихона Беллавіна та змузити Російську Православну Церкву підпорядкуватися більшовицькому режиму. Саме за цих історичних умов, не зовсім сприятливих політично для України, Всеукраїнська Православна Церковна Рада на площі святої Софії в Києві 5 травня 1920 року офіційно проголосила створення Української Автокефальної Православної Церкви. УАПЦ була проголошена як незалежна Помісна Православна Церква. І хоча на той час в окупованій Москвою Україні не залишилось жодного єпископа, який би прихильно ставився до питання Автокефалії Української Церкви, переважна частина українського духовенства і мирян підтримували рішення Всеукраїнської Православної Церковної Ради з даного питання.

Організаційне ж оформлення проголошеної 5 травня 1920 року Української Автокефальної Православної Церкви відбудеться тільки 14 – 30 жовтня 1921 року на Всеукраїнському Помісному Православному Соборі УАПЦ у м. Київ, на якому, зокрема, буде обрано її Першоієпарха Василя Липківського, Митрополита Київського і всієї України.

З кінця 1921 до кінця 1930-х років Московським комуністично-радянським окупантівним режимом Українську Автокефальну Православну Церкву та її клір буде піддано політичним переслідуванням, репресіям та розстрілам. 29 – 30 січня 1930 року, переформатований і позбавлений належного духовного керівництва та організований комуністично-радянською владою Помісний Церковний Собор ухвалив рішення про розпуск Української Автокефальної Православної Церкви, діяльність якої надалі було заборонено на теренах Української РСР, як і на всій території Союзу РСР. Митрополит Василь Липківський, як іувесь єпископат УАПЦ, хто раніше, а хто пізніше, будуть заарештовані та розстріляні. Під репресії попаде і все духовенство, чернецтво та переважна більшість вірних УАПЦ.

Надалі Українська Автокефальна Православна Церква пройде черговий тривалий і тернистий шлях свого відродження, розвитку та утвердження в 40-х – 90-х роках ХХ століття, який увінчується врешті перемогою – проголошенням 15 грудня 2018 року об'єднавчим Все-

українським Помісним Православним Собором у храмі святої Софії в Києві єдиної Помісної Автокефальної Православної Церкви України, яка 5 – 6 січня 2019 року отримає від Константинопольської Православної Церкви, Матері-Церкви, канонічне офіційне визнання та Томос (Грамоту) про автокефалію (незалежність).

Фото (Церковна автокефалія, Першоієрарх Липківський) за матеріалами:
<https://old.uinp.gov.ua/methodicmaterial/informatsiini-materiali-do-100-richchya-progoloshennya-uryadom-direktorii-avtokefal>

Література:

1. Єпископ Віктор Бедь. Коротка хронологія походження та розвитку Української Автокефальної Православної Церкви (до 95-річчя Соборного підтвердження відродження УАПЦ). Ужгород: КаУ, 2016. 28 с.

Ψ ψ ψ ψ ψ

Рубрика:

ПРОСТИР НЕЗЛАМНИХ БОРЦІВ ЗА УКРАЇНУ

Українське Державотворення

Петро КРАЛЮК

Доктор філософських наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки,
Національний університет «Острозька академія»
м. Острог

Микола Міхновський: із мрією про самостійну Україну

В умовах нарощання революційних настроїв у царській Росії вкінці XIX століття – на початку ХХ століття радикалізувався український національний рух. У середовищі його діячів з'являється ідея державної незалежності України. Вперше вона була публічно висловлена юристом Миколою Міхновським (1873 – 1924)¹, що послідовно змагався за самостійність України.

Міхновський походив зі старовинного козацького роду. Народився він у сім'ї сільського священика в селі Турівка Прилуцького повіту Полтавської губернії (нині належить до Київської області). Його світогляд формувався під впливом батька, який беріг національні традиції і виховував свого сина в самостійницькому дусі.

Після закінчення Прилуцької гімназії Міхновський у 1891 році вступив на юридичний факультет Університету святого Володимира в Києві. Уже на першому курсі він долучився до української культурницької організації «Молода

¹ Про Миколу Міхновського див.: Турченко Ф. Микола Міхновський: життя і слово. К., 2006.

громада». Однак її поміркована діяльність не задовольняла юнака. У 1892 році Міхновський стає членом таємної студентської організації «Братство тарасівців». Після закінчення університету в 1895 році він розпочав працювати в одній із адвокатських контор Києва, займаючись водночас громадською діяльністю. Поліція визначала його як «крайнім за переконаннями українофілом». У 1898 році Міхновський переїхав до Харкова, де зайнявся адвокатською практикою, відкривши власну контору. Невдовзі він здобув чималу популярність як успішний адвокат.

У січні 1900 року в Харкові цей діяч взяв участь у становленні Революційної української партії (РУП), яка стала першою самостійницькою партією в Наддніпрянській Україні. У лютому 1900 року він виступав перед учасниками Шевченківських свят у Полтаві та Харкові, закликавши до збройної боротьби за права українського народу. Щоправда, такий радикалізм не сприймався багатьма тодішніми українофілами, які займали помірковану позицію. Того ж року у Львові Міхновський опублікував брошуру «Самостійна Україна» накладом у тисячу примірників. В основі тексту була покладена промова, яку він виголосив у Полтаві й Харкові під час згаданих Шевченківських свят. Брошура стала своєрідною програмою для Революційної Української Партії. Автор «Самостійної України» неодноразово звертається до питань права. І саме з юридичних позицій обґруntовував необхідність боротьби за державну самостійність українського народу.

На початку цього твору йшлося про те, що кінець XIX – початок ХХ ст. є часом визволення націй, а свобода, духовний розвиток людини, її матеріальне благополуччя можливі лише у національній державі: «... кожна нація з огляду на межинародні відносини хоче виливатись у форму незалежної, самостійної держави; коли справедливо, що тільки держава одноплеменно-го національного змісту може дати своїм членам нічим не обмежовану змогу всестороннього розвитку духового і осянення найліпшого матеріального гаразду; коли справедливо, що пішний розцвіт індивідуальності можливий тільки в державі, для якої плекання індивідуальності єсть метою, – тоді стане зовсім зрозумілим, що державна самостійність є головна умова істновання нації, а державна незалежність є

національним ідеалом у сфері межинаціональних відносин»¹.

Для Міхновського українська національна держава – це не засіб, а мета, до якої треба прагнути. Тим він різнився від різного роду українофілів «соціалістичного типу», для яких соціальні й культурні питання стояли на першому місці, а не питання державотворення. При цьому Міхновським спеціально звертається увага на питання армії. Саме збройні сили є одним з головних чинників, які забезпечують державну самостійність нації. Тому в 1917 році цей діяч приділяв велику увагу в творенні українського війська – чого не скажеш про більшість лідерів Української Центральної ради.

У брошуру «Самостійна Україна» автор тезово подає історію української державності, яка принципово відрізняється від концепції історії України Михайла Грушевського, що мала народницький характер. Міхновський, зокрема, писав: «... головніший закид, який роблять нам наші суперники, пильнуючи довести нам безвиглядність наших стремлінь, закид, ніби ми ніколи не складали держави і через те не маємо під собою історичної підстави, – є тільки випливом неуцтва й незнання ані історії, ані права. Чез увесь час свого історичного

існування нація наша з найбільшими зусиллями пильнує вилитися у форму держави самостійної і незалежної. Коли навіть поминути удільні часи, де окремі галузі нашої нації складали окремі держави, то перед нами виникає і литовсько-руське князівство, де геній нашого народу був культурним фактором, і найголовніше галицько-руське королівство, спробунок злучити до купи усі галузі, усі гільки нашого народу в одній Суцільній державі, спробунок, повторений далеко пізніше Богданом Хмельницьким і ще раз – Іваном Мазепою»². Міхновський ніби стає попередником «державної школи» в українській історіографії, біля витоків якої стояв його політичний соратник В'ячеслав Липинський.

У «Самостійній Україні» автор вказував на порушення з боку росіян домовленостей з українцями, укладених у Переяславі в 1654 році.

¹ Міхновський М. Самостійна Україна. Україна: антологія пам'яток державотворення, Х-ХХ ст.: у 10 т. К., 2008. Т. 7. С. 86.

² Там само. С. 89.

Вони передбачали, на думку Міхновського, створення конфедеративної держави. Адже, як вважав він, під час повстання Богдана Хмельницького виникла українська держава. Натомість російська сторона знищила цю державу й почала проводити русифіаторську політику. Міхновський запитував: «...яким правом російське царське правительство поводиться з нами на нашій власній території, наче зі своїми рабами? Яким правом відносно нас, тубольців своєї країни, видано закон з 17 мая 1876 року (мається на увазі Емський указ – П. К.), що засуджує нашу національність на смерть? На підставі якого права на всіх урядах нашої країни урядовцями призначено винятково Росіян (Москалів) або змоскалізуваних ренегатів? На ґрунті якого права з наших дітей готують по школах заклятих ворогів і ненависників нашому народові? Через що навіть у церкві панує мова наших гнобителів? Яким правом правительство російське здерти з нас гроші витрачає на користь російської нації, плекаючи й підтримуючи її науку, штуку, літературу, промисловість і т.д. І нарешті найголовніше: чи має право царське правительство взагалі видавати для нас закони, універсали та адміністраційні засади?»¹ Тобто Міхновський вважав, що Росія керує українськими землями противравно.

При цьому звертає увагу, що «...українська нація платить «даніну» не тільки матеріальними добрами, але навіть психіку та інтелект її експлуатують на користь чужинців. І не тільки панує над Україною царчужинець, але й сам Бог зробився чужинцем і не вміє українською мовою»². Міхновський вважав, що наші втрати на полі культурному, духовному були дуже великі й вели до руйнування української нації. І в цьому, зокрема, є вина інтелектуальної еліти, яка не виявляла стійкості: «...в історії української нації інтелігенція її раз у раз грала ганебну й соромицьку роль. Зраджувала, ворохобила, інтригувала, але ніколи не служила свому народові, ніколи не уважала своїх інтересів в інтересах цілої нації, ніколи не хотіла добачати спільноти тих інтересів. На очах історії сильна, осьвічена і культурна інтелігенція України приняла в XVI і XVII віках польську національність, і усі оті

Четвертинські, Чортоприйські, Вишневецькі та Тимкевичі – плоть від плоті нашої і кістяк від костей наших! Тоді сильним і могутнім замахом український народ породив нову інтелігенцію. Ця друга прийняла російську національність протягом XVIII і XIX в. І всі оті Безбородьки, Прокоповичі, Яворські, Прощинські, і всі от Гоголі, Гнідичі, Потапенки, Короленки – і «їм же ність числа» – усі вони наша кров. Народ знову лишиться без інтелігенції, інтелігенція покинула його в найгірші, найтяжчі часи його істновання. Чи можемо зрівняти війну, пошесті навіть із оцим масовим відступництвом інтелігенції? І війна, і пошесті – вони косять без розбору і вчених, і темних, бідних і багатих, відступництво забрало цвіти нації – найкультурнішу її верству»³.

Констатуючи такі трагічні факти, Міхновський робить висновок: «Над нами висить чорний стяг, а на ньому написано: смерть політична, смерть національна, смерть культурна для української нації! Се не є самі слова: зміст їм відповідає»⁴.

Проте він вважав, що українці здатні знайти в собі сили, аби протистояти денационалізації й добитися створення своєї незалежної держави. Міхновський висуває гасло: «Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпатів аж по Кавказу»⁵. Він розумів, що «боротьба буле люта й довга, що ворог безпощадний і дужий»⁶. І в цій боротьбі доведеться вдаватися до зброї.

Деякий час «Самостійна Україна» вважалася програмою РУП, однак членів цієї організації лякає її національний радикалізм. Вони більше тяжіли тоді до модних ідей соціалізму. Тому їх відмовилися від «Самостійної України» як програмового документу. У 1902 році, коли в РУП почали перемагати соціалістичні тенденції, а її члени замість ідеї самостійності почали тяжіти до ідеї автономізму, власне, ідеї автономії України в складі Росії, Міхновський заснував Українську народну партію (УНП), яка проголосила свою метою боротьбу за незалежність України. Він став її провідником та головним ідеологом, автором програми цієї організації.

УНП вдавалася до радикальних, зокрема навіть терористичних, дій. У 1904 році, коли в

¹ Міхновський М. Самостійна Україна. Україна: антологія пам'яток державотворення, Х-ХХ ст.: у 10 т. К., 2008. Т. 7. С. 87.

² Там само. С. 92.

³ Там само. С. 94.

⁴ Там само. С. 91.

⁵ Там само. С. 96.

⁶ Там само. С. 97.

Росії відзначали 250-річчя Переяславської ради, члени цієї партії підірвали пам'ятник Олександру Пушкіну в Харкові. Звісно, в цьому дехто ладний був вбачати «культурне варварство». Ale для членів УНП Пушкін був не лише культурним діячом, а й захисником імперської Росії (і це справді так!). Члени цієї партії також збріалися підірвати пам'ятники російським імператорам у Києві та Одесі. Ale це їм не вдалося зробити.

У 1905 – 1907 роках в Російській імперії вибухнула революція. Під впливом революційних подій 17 жовтня 1905 року цар Микола II оголосив «Маніфест», який обіцяв запровадження конституційного устрою і скликання Державної Думи, власне парламенту. На початку 1906 року в імперії була здійснена реформа державного управління. Відбулися вибори в Думу, яка стала законодавчим органом і обмежувала владу монарха.

В умовах революційних змін у імперії Міхновський розробив проект Конституції України, який був опублікований у вересні 1905 року на сторінках часопису «Самостійна Україна», що виходив у Львові¹. Україна в цій Конституції поставала як «спілка вільних і са-

церкви від держави, а держави від церкви; вільне розірвання шлюбу; право на освіту; свобода друку; свобода зібрань, утворення спілок і будь-яких інших організацій; право на звернення до влади з індивідуальними чи колективними петиціями; таємниця листування; право на рідну мову при визначенні офіційною української; право на звернення до суду тощо.

Державна влада поділялася на законодавчу, виконавчу й судову. Законодавчу мав здійснювати виборний парламент, що складався з двох «хат» – Ради представників та Сенату. Виконавчу ж владу здійснював Президент. Суди, за конституцією, мали бути гласними й демократичними. Конституція Міхновського залишилася лише на папері. Ale це є цікава пам'ятка української правничої думки. Свої ідеї діяч популяризував у часописах, які засновував із невпинною енергією. Це – згадувана «Самостійна Україна» (1905), «Хлібороб» (1905), «Запоріжжя» (1906), «Слобожанщина» (1906), «Сніп» (1912 – 1913).

Його зусиллями в 1909 році було створено «З-те Харківське товариство взаємного кредиту», яке стало, за оцінкою поліції, «легальним прикриттям групи українців». У 1912 – 1913 роках Міхновський активно працював у харківському Товаристві імені Квітки-Основ'яненка. Поліція підозрювала діяча та інших членів УНП у використанні Товариства для пропаганди самостійницьких поглядів. У той час Міхновський розпочав діяльність у східних регіонах України, співробітничав, зокрема, із залишеною родиною Алчевських, яка відіграла помітну роль у індустріалізації Донбасу і стояла на проукраїнських позиціях.

Міхновського добре знали в середовищі тогочасних українських діячів.

Однак його самостійництво, ігнорування ним популярних соціалістичних ідей відштовхували віднього багатьох. До того ж, будучи людиною розумною, енергійною, талановитим і визнаним правником, він становив серйозну конкуренцію для тих діячів, які прагнули стати на чолі українського руху. Міхновського висміював Володимир Винниченко в оповіданні «Поміркований та щирий», критикував Симон Петлюра на сторінках часопису «Україна» за «обмеженість і вузькість». Негативно

моправних земель». Усі українські землі від Сяну по Кубань мали ввійти до складу цієї держави на федераційних правах. У Конституції прописувалися широкі громадянські права – недоторканність особистості, недопустимість покарання і перебування під вартою без судового вироку понад 24 години; недоторканність житла; свобода совісті, свобода слова, відокремлення

¹ Див.: https://constituanta.blogspot.com/2011/08/1905_05.html

про нього відгукувався Михайло Грушевський, хоча й відзначав, що Міхновський – «людина зі здібностями».

У роки Першої світової війни Міхновський служив у війську. У нього з'явилася ідея створити українські військові частини в царській армії. Але, зрозуміло, реалізувати її було практично неможливо. Однак після Лютневої революції 1917 року Міхновський почав створювати такі частини й українізувати Російську армію. Ця його діяльність не знайшла підтримки з боку лідерів Української Центральної Ради.Хоча Міхновський зі своїми прибічниками-самостійниками ввійшов до складу цієї організації.

Центральна рада не пішла на проголошення незалежності України в 1917 року. Це спробували зробити самостійники. У ніч з 3 на 4 квітня 1917 року вояки українського полку імені гетьмана Павла Полуботка вирішили взяти владу в Києві. Вийшовши з казарм, вони захопили завод «Арсенал» і частину центру міста. Проте російська влада разом з Центральною радою придушили повстання.

Міхновського на прохання Винниченка й Петлюри під охороною жандармерії відправили на Румунський фронт. Так лідери Центральної ради позбулися небажаного конкурента. На Румунському фронті Міхновський перебував до Жовтневого перевороту, здійсненого російськими більшовиками. Після цього він опинився на Полтавщині, де Лубенське земство обрало його мировим суддею. Саме в цей час тут набирали сили Українська демократично-хліборобська партія (УДХП). Її засновниками були давні друзі Міхновського, брати Володимир та Сергій Шемети, та відомий історик В'ячеслав Липинський. Партия обстоювала державну самостійність України, республіканський державний устрій на чолі з президентом та представницькою владою; виступала за ліквідацію поміщицьких латифундій, однак вважала за необхідне збереження приватної власності на землю. УДХП й Міхновський підтримали прихід до влади 29 квітня 1918 року гетьмана Павла Скоропадського. Останній розглядав можливість надання Міхновському урядової посади, зокрема збирався зробити його прем'єр-міністром. Але оточення гетьмана, де переважа-

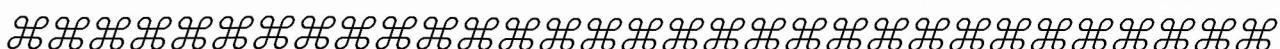
ли русофіли й малороси, закономірно, було проти – незважаючи на фаховий досвід і здібності цього діяча. Співробітництво Скоропадського з УДХП не склалося. А це був «втрачений шанс» для Української держави. Та все ж Міхновський доклав чимало зусиль, щоб трансформувати гетьманський режим у дійсно українську владу. Як і хлібороби-демократи, Міхновський не підтримав ідеї антигетьманського повстання. Коли ж воно вибухнуло, виступав за примирення сторін, утворення коаліційного проукраїнського кабінету міністрів при збереженні гетьманату. Однак конфліктуючі сторони не йшли на примирення.

У ході переможного повстання виник новий орган управління – Директорія, до якої Міхновський ставився негативно. Вважав (і цілком справедливо!), що діяльність Директорії призведе до подальшого безладу в аграрній сфері та промисловості, розвалу управлінського апарату, розкладу армії й зробить Україну безоборонною перед Росією більшовиків. Із хліборобами-демократами Міхновський намагався здійснити переворот і встановити воєнну диктатуру в Українській Народній Республіці. Проте, в силу певних обставин, цей намір, який давав шанс врятувати Українську державу, не був реалізований. 1919 – 1920 роки були непростими для Міхновського. Його арештовували більшовики, він хворів він на тиф. Намагався співробітничати з повстанськими отаманами, зокрема Никифором Григор'євим.

У 1920 році Міхновський опинився на Кубані, де певний час вчителював, займався кооперативною діяльністю. У 1924 році він приїхав до Києва. Тут його арештували більшовики. Міхновського, щоправда, випустили, але потім знайшли повішеним у садку в садибі Володимира Шемета, де він квартирував. Набула поширення версія, що це було вбивство працівниками більшовицького Державного політичного управління, яке інсценізували під самогубство.

В особі Міхновського українці втратили талановитого діяча, який послідовно відстоював ідею самостійності України, обґрунтуючи її не лише політично, а й юридично. Саме таких людей у той час гостро бракувало.

Ψ Ψ Ψ Ψ Ψ

Віктор БЕДЬ

Доктор богословських наук, доктор юридичних наук,
професор, академік,
єпископ Мукачівський і Карпатський
Православної Церкви України,
ректор Карпатського університету
імені Августина Волошина,
голова Закарпатського обласного товариства борців
за незалежність України в XX столітті,
м. Ужгород

Михайло Горинь – український патріот, дисидент і політв'язень, політичний, державний та громадський діяч (спогади до 90-річчя від дня народження)

17 червня 2020 року виповнилося 90 років від дня народження Михайла Миколайовича Гориня – українського патріота, політичного, державного і громадського діяча, борця за національну і державну незалежність України в 60-х – початку 90-х рр. ХХ століття, дисидента (1963 – 1990) і політичного в'язня часів окупації України Московським комуністично-радянським Союзом РСР (1965 – 1971; 1981 – 1987), правозахисника (1963 – 1990), голови секретаріату Народного Руху України (1989), голови Політичної ради НРУ (1990 – 1992), співголови НРУ (1992), голови української Республіканської партії (1992 – 1995), одним із співзасновників та лідерів Республіканської Християнської партії (1997 – 2013), очільником Конгресу національно-демократичних сил (1992 – 1994), голови Української Всесвітньої Координаційної Ради (2000 – 2006), народного депутата України (1990 – 1994) та члена Народної Ради у Верховній Раді України (1990 – 1994).

Михайло Миколайович Горинь народився 17 червня 1930 року в селі Кнісело біля селища Нові Стрілища в Галичині, яка на той час, поряд з іншими західноукраїнськими землями перебували під окупацією Польщі. Батьки Михайла Гориня: Микола Горинь (1905 – 1988) та мати Стефанія (в дівоцтві – Грек) (1911 – 2003) були українськими патріотами. Батько Михайла – Микола Горинь був очільником місцевого осередку товариства «Просвіта» та членом Організації українських націоналістів, політично пере-

слідувався польською окупантійною владою та був неодноразово заарештованим, а брат матері – Микола Грек був провідником ОУН на Львівщині (загинув у 1945 році).

На початку грудня 1944 року родина Горинів була заарештована НКВС комуністично-радянської влади Союзу РСР та підлягала висланню до Сибіру. Та за збігом обставин, родині Горинів вдалося втекти з підварти. Після цього до весни 1945 року вони переховувалися та жили у підпіллі. Згодом Михайло Горинь разом із родиною

перебрався до Ходорова на Львівщині, де вони й оселились.

Із 1949 до 1955 рр. Михайло Горинь навчався на відділенні логіки та психології Львівського університету імені Івана Франка. Під час навчання підтримував зв'язки з українським національним підпіллям і таємно розповсюджував їх листівки та прокламації.

Після завершення університету працював учителем в школах Дрогобицького району, завідував методичним кабінетом, працював інспектором

Стрілківського районного відділу народної освіти. Активно займався науковою діяльністю галузі експериментальної та практичної психології.

У 1952 році комуністично-радянським окупаційним режимом Союзу РСР було заарештовано та засуджено на 25 років

ув'язнення та 5 років позбавлення громадянських прав з конфіскацією майна за зв'язки і співпрацю з українським національно-визвольним підпіллям дружину Михайла Гориня – Ольгу (у дівоцтві Мацелюх). Згодом, через чотири роки, Ольга Горинь була звільнена від відбуття ув'язнення. Разом подружжя Горинів виховали двох дітей – доночку Оксану (1964 р. н.) та сина Тараса (1972 р. н.).

У 1963 році виступив одним із співзасновників Львівського клубу творчої молоді «Пролісок». Встановлює дружні і постійні відносини із шістдесятниками, підтримує та поділяє їх політичні погляди, внаслідок цього попадає під нагляд спецорганів комуністично-радянського окупаційного режиму Союзу РСР.

26 серпня 1965 року Михайло Горинь був заарештований та обвинувачений у «антирадянській агітації і пропаганді». Вироком Львівського обласного суду від 18 квітня 1966 року Михайло Горинь був засуджений до 6 років позбавлення волі з відбуванням покарання в таборах су-ворого режиму. Разом із ним судили його брата Богдана, Івана Геля та Мирославу Зваричевську. Під час слідства та судового процесу Михайло Горинь та його брат Богдан Горинь, в силу складних і не до кінця з'ясованих обставин, виступили свід-

ками проти Михайла Масютка та Мирославі Зваричевської, яких звинувачували в антирадянській діяльності та пропаганді, та також засудили на різні строки позбавлення волі.

Виконання вироку відбував у мордовських таборах. За поширення матеріалів самвидаву серед в'язнів, вироком Зубово-Полянський районний суд у липні 1967 року, за ту ж «антірадянську агітацію і пропаганду» Михайла Гориня засудили додатково іще на три роки з відбуванням покарання у Владимирській тюрмі.

26 серпня 1971 року, після відbutтя покарання, Михайло Горинь повернувся на рідну

Львівщину і оселився у Львові. Надалі переїздить до Рівненської області та влаштовується працювати машиністом на будівництві хімічного комбінату. В 1972 – 1977 рр. працює кочегаром на котельнях Львова, в 1977 – 1981 рр. – психологом економічної лабораторії Львівського виробничого об'єднання «Кінескоп» та перебуває під постійним наглядом Комітету державної безпеки СРСР.

Незважаючи на життєві труднощі та постійний нагляд спецслужб комуністично-радянського окупаційного режиму

СРСР, Михайло Горинь продовжує свою національно-патріотичну політичну діяльність, зокрема приймає участь у діяльності Української Гельсінської групи. Опікується родинами політв'язнів, брав участь у підготовці правозахисних документів Української Гельсінської групи (створена 9 листопада 1976 р.), видає 4 - 7 числа її "Бюлєтеня" (1980 - 1981 рр.).

Із листопада 1981 року, за правозахисну політичну діяльність та відкриту українську національну позицію, Михайло Горинь був арештований вдруге. 25 червня 1982 року вироком комуністично-радянського суду його засуджують на 10 років позбавлення волі, з відбуттям покарання в таборах

Після звільнення з неволі та повернення додому на Львівщину, Михайло Горинь активно включається в новий етап українських національно-визвольних змагань кінця 1980-х – початку 1990-х років. Приймає участь у створенні Української Гельсинської спілки (м. Львів, 07.07.1989 р.) та громадсько-

01.03.1992), співголова НРУ (01.03.1992 – червень 1992, надалі припинив членство з НРУ у зв'язку із обранням у травні цього ж року головою УРП). У 1990 – 1991 роках і надалі Михайло Горинь в числі інших лідерів Української Республіканської Партії (голова Левко Лук'яненко) та Демократичної Партії України (голова Юрій Бадзьо, лідери – Іван Драч, Дмитро Павличко, Володимир Яворівський та інші) відмовилися підтримати пропозиції В'ячеслава Чорновола та ряду обласних організацій НРУ, зокрема Закарпатської краївої організації НРУ (голова Віктора Бедь, 1991 – 1992 рр.), про входження УРП та ДемПУ асоційованими членами до складу Народного Руху України і усунення таким чином взаємного політично-організаційного поборюння.

особливо суворого режиму та на 5 років заслання. Ув'язнення відбував у таборі особливо суворого режиму ВС-389/36 у селі Кучино Чусовського району Пермської області Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки.

За станом здоров'я (хронічні хвороби: запалення нирок, гіпертонія, аритмія, інфаркт міокарда), 28 листопада 1986 року, Михайла Гориня етапували до Львова, у нього трапився другий інфаркт. Після виписки із лікарні, примусово був вимушений їхати у заслання на Урал. 2 липня 1987 року, в ході проголошеної правлячою КПРС на чолі із Михайлом Горбачовим перебудовою в СРСР та за зверненнями правозахисних організацій і західних держав, Михайло Горинь був помилуваний та відпущенний на свободу. В 1990 році був реабілітований.

політичної організації Народного Руху України за перебудову (м. Київ, 8 – 10 вересня 1989 р.).

4 березня 1990 року, під час чергових виборів, Михайло Горинь був обраний народним депутатом України 1-го скликання (1990 – 1994 рр.) від 260 виборчого округу м. Львова (1-й тур, 70,72 % голосів «За»). Входив до складу Комісії Верховної Ради України з питань суверенітету, міжреспубліканських, міжнаціональних відносин, був очільником підкомісії зв'язків з українцями, які проживали за межами України, а також був членом Народної Ради у Верховній Раді України.

Упродовж 1989 – 1992 років Михайло Горинь займав керівні посади в Народному Раді України: заступник голови НРУ (10.09.1989 – 28.10.1990), заступник голови та голова Політичної Ради НРУ (28.10.1990 –

У квітні 1990 року Михайло Горинь став одним із ініціаторів та засновників Української Республіканської Партії на чолі із Левком Лук'яненком, основу якої склали частина вихідців із Української Гельсинської Спілки.

Після відновлення 24 серпня 1991 року державної незалежності України, з січня 1992 року Михайло Горинь разом із рядом інших лідерів національно-демократичних сил (зокрема Левком Лук'яненком, Іваном Драчом, Дмитром Павличком, Богданом Горинем, Миколою Поровським та іншими), політичними партіями УРП, ДемПУ та іншими дрібними громадсько-політичними організаціями проголосили про свою підтримку Леоніда Кравчука – обраного 1 грудня 1991 року Президентом України (у минулому головного комуністичного ідеоло-

га в Україні, другого секретаря Центрального комітету Комуністичної партії України, філії Комуністичної партії Радянського Союзу) та для реалізації цієї мети створили Конгрес національно-демократичних сил (1992 – 1994). Народний Рух України в 1992 році, зокрема за лідерства В'ячеслава Чорновала, оголосить про подальшу свою опозиційність до правлячого режиму в Україні, наразі вже посткомуністичної влади в Україні на чолі із Президентом Леонідом Кравчуком.

У травні 1992 року Михайло Горинь залишив лави Народного Руху України і був обраний головою Української Республіканської Партії, після складання своїх повноважень голови партії Левкомом Лук'яненком, який перейшов на дипломатичну службу. З 21 жовтня 1995 року – почесний голова УРП. Через конфлікт з новим керівництвом партії, 15 березня 1997 року Михайло Горинь був виключений з лав Української Республіканської Партії і разом із своїми прихильниками та однодумцями створив Республіканську Християнську Партію на чолі із Миколою Поровським, в якій до кінця земного життя обіймав посаду почесного голови партії (01.05.1997 – 13.01.2013). З 19 травня 2000 по 20 серпня 2006 рр. Михайло Горинь був обраний і працював головою Української Всесвітньої Координаційної Ради. Надалі відійшов від активної політичної діяльності.

Помер Михайло Миколайович
Горинь 13 січня 2013 року у
Львові. Громадське прощання та

Література:

1. Ігор Мельник: Михайло Горинь: зробив все, що зміг. Збруч (17.06.2015). URL: <https://zbruc.eu/node/37776>
 2. Мар'яна Іванишин: Зробив все, що зміг, або життєвий шлях Михайла Гориня. Фотографії старого Львова (17. 06. 2020). URL: <https://photo-lviv.in.ua/zrobyv-vse-shcho-zmih-abo-zhyttievyy-shliakh-mykhayla-horgynia/>
 3. Віктор Бедь. До 85-річчя від дня народження українського патріота Михайла Гориня. Ужгород: КаУ імені Августіна Волошина, 2015. 11 с.

церковний похорон відбулися 15 січня у храмі Святої Трійці Української Греко-Католицької Церкви. Поховали М. Гориня на Личаківському цвинтарі у Львові.

Брати Михайла Гориня: Богдан (1936 р.н.), мистецтвознавець, репресований комуністично-радянським окупаційним режимом Союзу РСР (1965 – 1968), народний депутат України (1990 – 1994), член Народної Ради у Верховній Раді України (1990 – 1994); Микола (1945 р.н.), інженер, обирається головою Львівської обласної ради 1-го та 2-го скликань (1992 – 1997).

Уже за часів незалежності України, Михайло Горинь був удостоєний ряду високих державних нагород: 1) Орден «За заслуги» III ст. (Указ Президента України

Леоніда Кучми № 894/98 від 19 серпня 1998 р.) – за вагомий особистий внесок у становлення української державності, заслуги в соціально-економічному,

науково-технічному і культурному розвиткові України та з нагоди 7-ї річниці незалежності України; 2) Орден князя Ярослава Мудрого V ст. (Указ Президента України Леоніда Кучми № 791/2000 від 14 червня 2000 р.) – за визначні особисті заслуги перед Українською державою у галузі державного будівництва, активну багаторічну громадсько-політичну діяльність; 3) Орден «За заслуги» II ст. (Указ Президента

України Віктора Ющенка № 1653/2005 від 26 листопада 2005 р.) – за вагомий особистий внесок у національне та державне відродження України, самовідданість у боротьбі за утвердження ідеалів свободи і незалежності, активну громадянську діяльність; 4) Орден «За мужність» І ст. (Указ Президента України Віктора Ющенко № 937/2006 від 8 листопада 2006 р.) – за громадянську мужність, самовідданість у боротьбі за утвердження ідеалів свободи і демократії та з нагоди 30-ї річниці створення Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінських угод; 5) Орден Свободи (Указ Президента України Віктора Ющенка № 26/2009 від 16 січня 2009 р.) – за вагомий особистий внесок у

справу консолідації українського суспільства, розбудову демократичної, соціальної і правової держави та з нагоди Дня Соборності України; 7) Відзнака Президента України – ювілейна медаль «20 років незалежності України» (Указ Президента України Віктора Януковича № 822/2011 від 19 серпня 2011 р.).

Фото з архівів:

<https://zbruc.eu/node/37776>

<https://zbruc.eu/node/31116>

Віктор БЕДЬ

Доктор богословських наук, доктор юридичних наук,
професор, академік,
єпископ Мукачівський і Карпатський
Православної Церкви України,
ректор Карпатського університету
імені Августина Волошина,
голова Закарпатського обласного товариства борців
за незалежність України в ХХ столітті,
м. Ужгород

Святіший Мстислав Скрипник, Патріарх Київський і всієї України, Предстоятель УАПЦ – борець за Незалежність України та будівничий Помісної Автокефальної Української Православної Церкви (до 30-річчя обрання Патріархом)

Святіший Мстислав Скрипник (у миру Степан Іванович Скрипник, 10 квітня 1898, Полтава, Україна під окупацією Російської імперії – 11 червня 1993, Грімсбі, Канада, похований у крипті собору святого Андрія в Саут-Баунд-Бруку, США), Патріарх Київський і всієї України, Предстоятель Української Автокефальної Православної Церкви (1990 – 1993), Першоєпарх УАПЦ в США та Діаспорі (1971/1969), український державний, політичний, громадський і релігійний діяч ХХ ст., хорунжий Армії УНР (1918 – 1921), посол Польського сейму (1930 – 1939), борець за національну і державну незалежність України в 1918 – 1991 рр., політично переслідуваний нацистсько-німецьким окупаційним режимом Третього Рейху (гітлерівською Німеччиною) в 1942 – 1944 рр. та Московським комуністично-радянським окупаційним режимом Союзу РСР в 1944 – 1990 рр., Почесний громадянин Тернополя, племінник Симона Петлюри, Головного отамана військ (1918 – 1920) та Голови Директорії (09.05.1919 – 10.11.1920) Української Народної Республіки, один із будівничих і духовних провідників відродженії Української Автокефальної Православної Церкви в 1942 – 1993 рр.

Степан Іванович Скрипник народився в Полтаві (Україна під окупацією Російської імперії) 10 квітня 1898 року в українській віруючій та патріотичній сім'ї Івана Скрипника (батько) та Маріямни (мати, у дівоцтві Петлюра). Обоє з батьків походили з давніх родів українських козаків. Навчання Степан Скрипник розпочав в пансіонаті та приватній прогімназії В. Шевелєва, а з 1913 року продовжив навчання в Полтавській першій класичній чоловічій гімназії. Під час навчання належав до таємного «Гуртка українських середньошкільників у Полтаві». З досягненням 18 років та закінчивши гімназійний курс, Степан Скрипник був направлений на навчання до козачої офіцерської

школи (училище) в м. Оренбург, яку зважаючи на хід Першої світової війни закінчив за скороченим курсом та присвоєнням військового звання прапорщика Російської імператорської армії.

Після проголошення в 1917 – 1918 рр. Української Народної Республіки, у березні 1918 року повертається до України і у 20-річному віці у квітні цього ж року добровільно вступає до лав полку імені Костя Гордієнка Окремої Запорізької дивізії Армії УНР. Впродовж 1918 – 1920 рр. бере участь у боях проти московсько-більшовицьких окупантів. Надалі, в 1920 році, служив у 3-й Залізній дивізії Армії УНР. За хоробрість та бойові заслуги прапорщику Степану Скрипнику було присвоєно перше оберт-офіцерське

звання хорунжого. В 1920 – 1921 рр. – особистий ад’ютант Головного Отамана військ Української Народної Республіки Симона Петлюри.

8 січня 1921 року Степан Скрипник уклав сімейний шлюб (вінчався) з Іванною Вітковицькою, вже 11 вересня у молодого подружжя народився першісток – син Ярослав.

У боях проти московсько-більшовицької окупаційної кінної армії під командуванням Семена Будьонного під Замостям (Польща), хорунжий Степан Скрипник дістав поранення, та згодом потрапив до табору інтернованих польською владою воїнів Армії УНР в м. Каліш (Польща).

Після остаточного розформування Армії Української Народної Республіки та звільнення із табору інтернованих польською владою українських воїнів, у 1924 році Степан Скрипник переїжджає для проживання на Волинь. Долучається до активних діячів Волинського Українського об'єднання. Згодом, на вимогу польської влади змушений був переїхати з Волині на Галичину, яка теж перебувала на той час (після 1921 року) під окупацією Польщі. На Галичині Степан Скрипник працює в українських культурно-освітніх установах та в кооперації.

У 1925 році в подружжя Скрипників народжується друга дитина – дочка Тамара. Після військового перевороту в Польщі 12 – 14 травня 1926 року під керівництвом Юзефа Пілсудського, Степан Скрипник розпочинає роботу урядовця в с. Борсуки Кременецького повіту Волинського воєводства. З 16 травня 1926 по 12 квітня 1927 рр. Мстислав Скрипник успішно навчається на Першому самоврядному курсі для гмінних урядовців. В 1929 році закінчив курси у Вільному університеті у Варшаві та відтак був працевлаштований писарем Рівненської гміни. Виступає одним із ініціаторів створення у Рівному українського клубу «Рідна хата». Упродовж 1926 – 1930 рр. Степан Скрипник заочно навчається у Вишній школі політичних наук у Варшаві. 28 лютого 1929 року в сім'ї Степана та Іванни Скрипників народжується третя дитина – друга дочка Марія (Маруся).

У цей же період в рамках розширення коопера-
тивної мережі, відновлює свою діяльність на Во-
ліні. В січні 1928 року виступає одним із співзас-
новників Українського господарського товариства
у Луцьку. На Волині Степан Скрипник очолює то-

вариство «Українська школа», яке протидіяло новій польській політиці на чолі із Юзефом Пілсудським насильницькій асиміляції українців. За проведення політики захисту українських національних інтересів, місцева польська влада змусила Степана Скрипники покинути Волинь і повернути-ся на Галичину.

Проте офіційна польська політика пацифікації (умиротворення), яку оголосив Юзеф Пілсудський в 1930 – 1939 рр., була спрямована на насильницьку асиміляцію українського населення на рідних землях, що опинилися під окупацією Польщі з 1921 року. За цих умов Степан Скрипник долучається до українського руху по захисту національних прав українців у Польщі. Згодом антиукраїнська політична акція пацифікації (умиротворення) польської влади була засуджена міжнародною громадськістю, урядами ряду провідних держав світу, главами церков. Безкомпромісну позицію щодо недопущення антиукраїнської політики пацифікації в Польщі, зокрема, займав і майбутній посол у Польському сеймі Степан Скрипник.

У 1930 – 1939 рр. Степан Скрипник був обраний послом Польського сейму, а згодом – секретарем президії сейму II Речі Посполитої (Польщі). У 1933 – 1939 рр. – віце-президент міста Рівного. Бу дучи послом Польського сейму, захищав права українців у Польщі. У лютому 1931-го, в пориві політичного протистояння, під час засідання сейму набив пику послу-комуністу Фердинанду Ткачову. Також зокрема, виступав в сеймі проти укладення додаткової угоди 20 червня 1938 року до Конкордуату 1925 року між урядом Республіки Польщі та Ватиканом (Римо-Католицькою Церквою), внаслідок чого було знищено понад 100 православних церков на історично українських землях Підляшшя та Холмщини, ревіндиковано близько 2800 га землі, що належала церкві.

Посол Степан Скрипник виступаючи в Польському сеймі виступав проти порушення польською владою національних прав українців та насильницького окатоличення православних українців у Польщі. Таку ж позицію щодо недопущення порушення національних прав і свободи на вільне віросповідання православних українців відкрито висловлював і Митрополит Української Греко-Католицької Церкви Андрей Шептицький.

Умовно 6 травня 1940 року, у м. Львові, який на той час був зайнятий військами Московського комуністично-радянського режиму Союзу РСР, за не з'ясованих обставин було убито (пострілом у голову) дружину Степана Скрипника – Іванну Скрипник-Вітковицьку.

У 1930-х – початку 1940-х роках Степан Скрипник приймає активну участь в українському церковному та громадському житті. Представляв мирян у єпархіальних радах та інших церковних структурах. Був активним прихильником відродження та утвердження Української Автокефальної Православної Церкви.

В умовах вже нацистко-німецької окупації Третього Рейху (гітлерівської Німеччини), в роки Другої світової війни, 31 серпня 1941 року в місті Рівне відбулося перше засідання Української ради довір'я на Волині – громадського органу самоуправління, який очолив Степан Скрипник. На засіданні Української ради довір'я на Волині було створено «Тимчасову Адміністрацію Української Православної Церкви», яку очолив архієпископ Полікарп Сікорський (канонічно висвячений єпископ Православної Автокефальної Православної Церкви Польщі). З того часу Степан Скрипник присвячує своє життя служінню Богу та відродженню і утвердженню Української Автокефальної Православної Церкви.

8 лютого 1942 року на Соборі канонічних українських православних єпископів у Пінську було проголошено відродження Української Автокефальної Православної Церкви, під керівництвом адміністратора архієпископа Полікарпа Сікорського (надалі митрополита) та духовною опікою Високопреосвященнішого Діонісія Валединського, Митрополита Варшавського і всієї Польщі, глави Помісної Автокефальної Православної Церкви у Польщі. Собор офіційно визнав Українську Автокефальну Православну Церкву, ухвалив рішення приймати до свого кліру священиків і дияконів у сущому сані, які належали свого часу до проголошеної УАПЦ в 1920 – 1921 рр., зокрема на чолі із Митрополитом Василем Липківським, визнаючи їх висвяти канонічними.

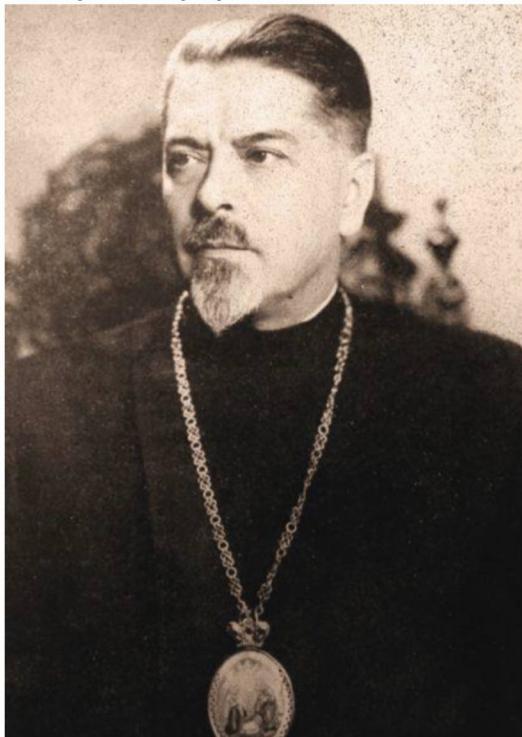
У квітні 1942 року Мстислав Скрипник був висвячений на диякона, а відтак на священника. На початку травня цього ж року приймає чернечий постриг з ім'ям Мстислав на честь святого князя Київського Мстислава Володимировича (+ 1213) та возводиться в архімандрити.

14 травня 1942 року, згідно з рішенням Собору Української Автокефальної Православної Церкви, в цокольній частині притвору преподобного Сергія

Радонезького кафедрального собору святого апостола українського Андрія Первозваного у Києві, архімандрит Мстислав Скрипник був хіротонізований на єпископа Переяславського. Єпископську висвяту було проведено канонічними владиками Никонором Абрамовичем, Ігорем Губа та Михаїлом Хорошим.

Із кінця 1941 – початку 1942 рр., в умовах нацистсько-німецької окупації України Третім Рейхом (гітлерівською Німеччиною), на українських землях було започатковано та діяли дві православні церковні конфесії: Автономна Православна Церква (АПЦ) на чолі із митрополитом Олексієм Громадським, яка перебували у юрисдикції Московського патріархату, та Українська Автокефальна Православна Церква (УАПЦ), очолювана адміністратором архієпископом Полікарпом Сікорським. Відносини між даними церковними структурами були напруженими і не сприяли консолідації українських православних в лоні єдиної Української Церкви. Після висвяти у єпископи, Мстислав Скрипник буде долучений до ведення переговорів про об'єднання УАПЦ та АПЦ. І такі переговори увінчалися успіхом. 8 жовтня 1942 року в Почаєві, за участю митрополита Олексія Громадського, архієпископа Никонора Абрамовича та єпископа Мстислава Скрипника підписали «Акт поєднання» в єдиній Українській Автокефальній Православній Церкві. На чолі об'єднаної УАПЦ було обрано Священний Синод з числа п'яти найстаріших українських єпископів. Єпископ Мстислав Скрипник був обраний секретарем та заступником члена Священного Синоду Української Автокефальної Православної Церкви.

Подальша активна діяльність єпископа Мстислава Скрипника в розбудові УАПЦ в Україні, зокрема в м. Києві, викликала невдоволення нацистсько-німецької окупаційної влади. Нацистсько-німецький окупаційний режим Третього Рейху (гітлерівської Німеччини) не визнав «Акт поєднання» УАПЦ та АПЦ та заборонив до кінця війни скликати Собор єпископів об'єднаної Української Автокефальної Православної Церкви. Відтак промосковські противники церковного об'єднання Православних Церков в Україні здійснили тиск на митрополита Олексія Громадського з вимогою відклікати свій

підпис з під «Акту поєднання», і той почав іменувати підписаний документ проектом про наміри до поєднання. За таких умов, під тиском окупантів, важливий і доленосний в історії українського православ'я акт поєднання УАПЦ та АПЦ не було доведено до завершення. Поряд із цим, нацистсько-німецька поліція відстежила, що навколо постатей митрополита Никанора Абрамовича та єпископа Мстислава Скрипника в Андріївській церкві м. Києва формується клуб українських націоналістів, які проводять політику щодо здобуття Україною державної незалежності. Відтак єпископ Мстислав Скрипник попадає під контроль та нагляд нацистсько-німецької окупаційної адміністрації в Україні.

Із 19 жовтня 1942 до кінця квітня 1943 рр. єпископ Мстислав Скрипник був заарештований нацистсько-німецькою окупаційною адміністраціє і утримувався у в'язницях Рівного, Житомира, Чернігова, Прилук та Києва (з поетапним переміщенням із в'язниці до в'язниці). Після звільнення єпископу Мстиславу Скрипнику було заборонено займатися церковною діяльністю в Україні. З 1944 року єпископ Скрипник вимушено виїздить в еміграцію до Варшави (Польща), Словаччини, Німеччини, зокрема, де очолював єпархії УАПЦ і проводив душпастирську діяльність в Гессені та Вюртенберзі. В цей же період виконує доручення митрополита Полікарпа Сікорського, на той час вже Першоєпарха УАПЦ у Європі (Діаспорі).

Навесні 1947 року Собор єпископів Української Автокефальної Православної Церкви підніс єпископа Мстислава Скрипника до сану архієпископа. Восени цього ж року архієпископ Мстислав Скрипник переїздить до Канади, де мав очолити УАПЦ.

Восени 1947 року владика Мстислав Скрипник був обраний Першоієрархом Української Греко-Православної Церкви з титулом архієпископ Вінніпега і всієї Канади. У 1949 році владика Мстислав Скрипник очолив Українську Православну Церкву в Сполучених Штатах Америки і переїздить на постійне місце проживання до США. Добився об'єднання з єпархією архієпископа Іоана Теодоровича. На Соборі в Нью-Йорку 1949 року: владику Іоану Теодоровича було обрано митрополитом УПЦ у США, а владику Мстислава Скрипника – заступником митрополита та головою Консисторії.

За безпосередньої організаційної участі митрополита Мстислава Скрипника в США було збудовано церковно-меморіальний комплекс УАПЦ у Саут-Баунд-Бруку, де розмістилися Консисторія, духовна семінарія Святої Софії, Свято-Андріївський собор – церква-пам'ятник мученикам за свободу України, редакція журналу «Українське

Православне Слово», школа релігії й українознавства, Дім української культури, концертний зал на 1500 місць, Музей церковних старожитностей, бібліотека з 140 тисячами найменувань, архів і друкарня, готель для літніх людей, Цвинтар свято-го апостола українського Андрія – найбільше за межами України меморіальне кладовище-пантеон – та пам'ятники святій княгині Київській Ользі і святителю, священномуученику, Митрополитові Василю Липківському.

По смерті митрополитів Іоана Теодоровича в 1971 році та Никанора Абрамовича в 1969 році, митрополит Мстислав Скрипник очолив УАПЦ у США, а також УАПЦ у Діаспорі (Європа та Австралія). У 1963 і 1971 роках провів ряд зустрічей із Константинопольським Патріархом Афінагором I Спиру та домагався відновлення УАПЦ прав, якими вона користувалась до 1686 року в православному

церковному просторі. Під час піднесення нового етапу українських національно-визвольних змагань кінця 1980-х – початку 1990-х років, підтримував рух в Україні за відродження діяльності Української Автокефальної Православної Церкви, який почався в 1988 році.

На Всеукраїнському Помісному Православному Соборі в Києві 5 - 6 червня 1990 року, за участю понад 700 делегатів з усієї України (серед яких було 7 єпископів і понад 200 священиків), було проголошено відродження та організаційне становлення Української Автокефальної Православної Церкви. На цьому ж Соборі 6 червня 1990 року митрополит Мстислав Скрипник був обраний Патріархом Київським і всієї України, Предстоятелем УАПЦ.

20 жовтня 1990 року, після 49-річної вимушеної розлуки, владика Мстислав Скрипник повернувся в Україну. А уже 16 листопада під головуванням Патріарха Мстислава Скрипника, у Соборі святої Софії в Києві, було проведено архієрейський Собор за участі єпископату УАПЦ, УАПЦ в США та УАПЦ в Діаспорі. На цьому Соборі було проголошено

єдність Української Автокефальної Православної Церкви. 18 листопада 1990 року в Соборі святої Софії в Києві відбулася урочиста інtronізація Святішого Мстислава Скрипника, Патріарха Київського і всієї України. Відтак Патріарх Мстислав Скрипник прикладав багато зусиль для відродження та розвитку УАПЦ в Україні.

У травні 1992 року Патріарха Мстислава Скрипника, у Стамбулі на Фонарі, провів успішні переговори з Константинопольським Патріархом Варфоломієм I Архонтонісом про поетапне вирішення питання про надання Автокефалії УАПЦ. Того ж року Патріарх Мстислав Скрипник передав прапор 3-ї Залізної дивізії Армії Української Народної Республіки, який зберігався в Діаспорі, новостворений Український армії, який надалі зберігається в музеї Збройних сил України.

У червні 1992 року, посткомуністичним режимом на чолі з Президентом України Леонідом Кравчуком, колишнім головним комуністичним ідеологом КПУ/КПРС, за участі митрополита Філарета Денисенка, без згоди і рішення Патріарха Мстислава Скрипника та Архієрейського Собору УАПЦ, Статут Української Автокефальної Православної Церкви незаконно і свавільно було знято із державної реєстрації. Це привело до того, що УАПЦ та Патріарх Мстислав Скрипник опинилися поза законом. Переговори із Константинопольським Патріархом про вирішення питання Автокефалії Української Церкви були зупинені. Натомість було проголошено нове церковне утворення – Українську Православну Церкву Київського патріархату, нібито шляхом об'єднання УАПЦ і частини УПЦ МП, під фактич-

ним контролем і керівництвом митрополита Філарета Денисенка. В той час, як такого міжцерковного об'єднання де-юре і де-факто не відбулося.

Патріарх Мстислав Скрипник не визнав так званого нібито об'єднання УАПЦ і частини УПЦ МП, не визнав і не прийняв титул Першоєпарха і Патріарха новопрогощеної Української Православної Церкви Київського патріархату, та оскаржив антиконституційний і незаконний ганебний факт зняття з державної реєстрації Статуту відродженої Української Автокефальної Православної Церкви. З даного питання Святіший Мстислав Скрипник, Патріарх Київський і всіє України, Предстоятель УАПЦ офіційно звертався із заявами і скаргами до Президента України Леоніда Кравчука, Прем'єр-міністра України Леоніда Кучми та Генерального прокурора України Віктора Шишкіна. Але, на великий жаль, за життя Патріарха Мстислава Скрипника, питання відновлення законної реєстрації Статуту відродженої Української Автокефальної Православної Церкви вирішено не було. Відновлення державної реєстрації Статуту УАПЦ, за протестом Генерального прокурора України та після переобрання Президента України, відбулося вже після смерті Патріарха Мстислава в червні 1995 року.

Святіший Мстислав Скрипник, Патріарх Київський і всіє України, Предстоятель Української Автокефальної Православної Церкви, Першоєпарх УАПЦ в США та Діаспорі помер 11 червня 1993 року м. Грімсбі, Канада. Похований у крипті собору святого Андрія в Саут-Баунд-Бруку, США.

Література:

1. Єпископ Віктор Бедь. Коротка хронологія походження та розвитку Української Автокефальної Православної Церкви (до 95-річчя Соборного підтвердження відродження УАПЦ). Ужгород: КаУ, 2016. 28 с.
2. Галицький Кореспондент. Патріарх Мстислав: маловідомі сторінки. Галицький кореспондент, Львів, 08.02.2018 р. URL: <https://gk-press.if.ua/patriarch-mstyslav-malovidomi-storinky/>
3. Василь Романюк. Патріарх Мстислав: призабуті сторінки. Івано-Франківськ: «Місто НВ», 2019. 347 с.

Актуальна пропозиція від Альманаху «УД»:

СЛОВНИК НЕБАЙДУЖОГО УКРАЇНЦЯ

Шановні читачі!

Ми продовжуємо інформаційно-просвітницьку акцію, яку промовисто назвали «СЛОВНИК НЕБАЙДУЖОГО УКРАЇНЦЯ». Вважаємо це нашою боротьбою за Україну, нашим фронтом, нашою зброєю! Це наше УПА – УКРАЇНСЬКА ПРОСВІТНИЦЬКА АКЦІЯ!!!

Маємо сподівання, що подані тлумачення слів будуть актуальними, повчальними і практичними в житті справжнього Українця. Вашій увазі будуть представлені не тільки слова, які гідні його, а й терміни, що визначають негативні та ворожі Українцеві прояви та явища. Водночас, це слова та словосполучення, які часто нарізно трактують як в Україні, так і за її межами. Отже, цього разу вашій увазі пропонуємо:

ПАТРІОТ – людина з громадянським почуттям любові до Батьківщини і готовністю пожертвувати особистими інтересами заради неї, її народу. Похідне від цього – «Патріотизм» – це особлива любов та відданість Батьківщині, особливе емоційне переживання, відчуття приналежності до держави, ідентифікація свого громадянства, культури, традицій, мови.

Це також вираження особливого емоційного переживання своєї приналежності до нації, держави, гордість за своє громадянство, плекання національних цінностей, історії, традицій, мови. Поняття містить ряд важливих морально-етичних, національних, культурних, політичних та історичних аспектів і відчуття готовності постати на захист Батьківщини у разі такої необхідності. Патріотизм передбачає любов і до духовних, культурних, матеріальних цінностей своєї Батьківщини, бажання збереження її характерних особливостей, її культурного надбання та захист інтересів своєї громади, народу в цілому. Історичне джерело патріотизму – це формування прив'язаності до релігії в традиціях своїх предків, землі свого народження, рідної мови, народних традицій та культури.

Інколи Патріотизм сприймають як суспільний і моральний принцип, який характеризує ставлення людей до своєї країни та проявляється у певному способі дій і складному комплексі суспільних почуттів, що узагальнено називається любов'ю до своєї Батьківщини. Це одне з найглибших почуттів, яке закріплювалося століттями розвитку відокремлених етносів. Це соціально-політичне явище, якому притаманні природні витоки, власна внутрішня структура, що в процесі суспільного розвитку наповнювалася різним соціальним, національним і класовим змістом. Патріотизм українців особливим чином проявився у часи антидемократичних кроків влади, що викликало появу такого феномену як «Майдан» в середині держави і під час українсько-російської війни, яка почалася у 2014 році.

Існує й негативна форма прояву – «ура-патріотизм». Це несправжній, показний, шумний патріотизм. Адже вираження любові до Батьківщини не лише на словах у формі наполегливих, голослівних і демонстративних заяв і запевнень, це не тільки говорити своєю рідною мовою й носити вишиванку. Часто феномен «ура-патріотизму» проявляється під час виборчих кампаній різних рівнів, коли псевдопатріоти намагаються на пафосних заявах потрапити до влади. Справжній Патріотизм це необхідність своїми вчинками доводити любов до Батьківщина, виявляти повагу до всього, що пов’язане з нею, робити все для її розвитку й добробуту громадян. Патріот пишеться своєю Батьківщиною завжди – в часи радості й смутку.

Популізм – це політика або риторика, яка апелює до простих народних мас, їхніх надій, страхів, незадоволення життям тощо. Феномен ґрунтується на протиставленні інтересів громадян інтере-

сам правлячої еліти. Поняття, як правило, використовується в негативному значенні й найчастіше вживається для означення політики загравання влади з народом з метою забезпечення своєї популярності або ж поверхневої критики «верхів», «еліти», «влади», що характеризується демагогічними гаслами та необґрунтованими обіцянками.

Популізм є інструментом як правлячої влади, так і опозиції. Остання здійснює критику існуючого режиму. Відповідно влада може вдало маніпулювати суспільними запитами й використовувати маніпулятивну риторику для збереження власного позитивного іміджу. Популісти представляють себе захисниками окремих регіонів або окремих соціальних груп, таких як, наприклад, учителі, пенсіонери, жінки, містяни, селяни, працівники якоїсь галузі промисловості тощо. В риториці популісти часто використовують дихотомію (принцип «або-або», тобто «третього не дано», «какая разніца» тощо) і стверджують, що виражают інтереси більшості населення.

До найпоширенішої термінології популізму належать вислови «пряма демократія», «авторитетний лідер», «антинародний уряд», «бюрократія», «корупція», «справедливість», «рівність», «добробут». Популісти часто стверджують, що соціальні проблеми мають прості рішення, але закиди робляться переважно в бік боротьби з владою політичних угрупувань або корпорацій, з корупціонерами та бюрократами, залучення до управління представників народу.

Популізм базується на твердженні, що панівна еліта експлуатує простих громадян і не турбується про їхні інтереси, оскільки зацікавлена лише у власних благах. Особливо дієвим є популізм у нестабільних державах з низьким рівнем соціально-економічного розвитку. Тому його використовують у передвиборчих процесах для здобуття влади.

Популісти апелюють більше до матеріальних, ніж духовно-національних цінностей. Це стиль риторики, який може служити не одній, а безлічі ідеологій (розрізняють «лівий» і «правий» популізм). Разом із тим популізм є прийнятним і для безпринципної влади, що культивує безлику політику «какая разніца». Водночас прихильники популізму вважають його дієвою демократією, а супротивники – демагогією. В Україні популізм еліт є звичним явищем, оскільки маніпулятивне коло проблем суспільства є доволі широким, що дає можливість як владі, так і її опонентам вдало грati на інтересах громадян.

ТРИЗУБ – український національний символ – герб. Офіційно – сьогодні це так званий малий державний герб України як елемент великого (поки не прийнятого) герба України. Зображується у різних варіаціях. Як малий герб – неодмінно у формі золотого тризубця особливої форми на синьому полі. Тризуб є національно-державним символом Українців. Його зображення відоме ще з часів Київської Русі як символ (герб) князів Рюриковичів. Про походження і значення українського герба Тризуба існують різні теорії. Жодна з них не є загальновизнаною, однак із найвірогідніших назовемо такі: трактування Тризуба як стилізованого зображення (1) сокола-«Рарога» (Птаха-Сонця), (2) «якоря-хреста», (3) «зброй богів».

Елементи-тризуби зустрічаються на всіх етапах українського державотворення й уніфіковано визначають принадлежність до Українського національно-державницького руху, до Української держави. Тризуб має сакрально-моральне значення для Українців. Його прийнято вважати «Великим Таїнством Української Душі» (В. Шаян).

Як один із національних символів, Тризуб оспіваний у легендах, піснях, інших писемних і неписемних творах, карбується на монетах, зображується на різних офіційних та неофіційних матеріальних речах, цінних паперах, документах, печатах тощо.

Сьогодні Тризуб є загальновизнаним патріотичним символом Українця, найупізнаванішим атрибутом України в світі. Водночас символ є знаком сили та боротьби проти ворогів України, за її свободу.

СЛАВА УКРАЇНІ – українське національне гасло-вітання, популярне серед національно-патріотичного населення України, її друзів та прихильників. Одночасно вираз є ненависним для ворогів-окупантів України. Уперше імпровізовано вислів зустрічається у вірші Тараса Шевченка «До Основ'яненка» (1840, у варіанті 1860 року), згодом у вірші Павла Чубинського «Ще не вмерла Україна» (1862) та ін.

Як національне гасло і вітання поняття «Слава Україні!» з'явилось на початку 20 ст., а особливого поширення набуло в часи УНР (1918 – 1920) та в роки боротьби за збереження державності України (до 1922). Після поразки Революції та в процесі комуно-тоталітарної радянізації України набуло поширення переважно серед українських селян, а також інтелігенції та військових, котрі виришили у вимушенну еміграцію. Саме в міжвоєнний період 20 ст. за кордоном, разом із формуванням націоналістичних груп та організацій, гасло стає символічним означенням борців за незалежність України та українських націоналістів. Згодом стало обов'язковим вітанням у лавах ОУН і УПА, серед дисидентів та патріотично спрямованої молоді. Під час комуно-радянського панування в Україні ті, хто озвучував гасло, жорстоко переслідувалися й зазнавали репресій. У сучасній Україні гасло-вітання набуло масовості в часи боротьби за Незалежність України впродовж 1989 – 1991 років та після проголошення незалежності України (1991). Всенородно-патріотичним гасло-вітання стало під час Помаранчевої Революції (2004 – 2005), Євромайдану (2013), Революції Гідності (з 2014) та Війни за незалежність України проти російських окупантів (2014 – 2020).

Під час російської збройної агресії проти України гасло стало популярним і в українському війську. А 5 лютого 2018 року Уряд України подав на розгляд парламенту України законопроект № 7549, яким запропонував встановити гасло «Слава Україні! – Героям Слава!» як офіційне вітання для військових ЗСУ. 24 серпня 2018 року привітання вперше пролунало як частина церемонії параду на честь 27-річчя незалежності України та 100-річчя відродження української державності. 4 жовтня 2018 року Верховна Рада України аціональній поліції.

офиційно запровадила вітання у ЗСУ і Національній поліції.

Гасло-вітання «Слава Україні!» в різні часи мало різні закінчення-відповіді – «Козакам Слава!», «Навіки Слава!», «Героям Слава!». У повному варіанті вислів «Слава Україні! – Героям Слава!» озвучується в особливій шансон-формі з пісністюм патріотичної гордості та любові до Батьківщини!

СОБОРНІСТЬ – це морально-філософський і соціальний принцип єднання нації, фундаментальними положеннями якого виступають відповідальність усіх за всіх, єдність індивідуального і загального, взаємне духовне збагачення та національний розвиток. Це єдність навколо принципових державних, духовних, культурно-виховних засад. Звідси «Соборник» – це громадянин, який поділяє такі принципи і засади.

В Україні термін має особливе значення. Соборність України – це єдність усіх українців навколо головних ідей державного майбутнього, всеедність і неподільності.

В Україні відзначають свято День Соборності, яке пов'язане з реальною історичною подією, що мала місце 22 січня 1919 року в Києві (День Злуки українських земель). Поняття «Соборності» переросло в національну традицію в період національно-визвольної боротьби ОУН і УПА. Тогочасне гасло ОУН «За Українську Самостійну Соборну Державу!» віддзеркалювало не лише бажання мати самостійну, ні від кого незалежну Україну, а й Державу, яка б об'єднувала всі без виключення українські етнічні землі.

Сьогодні під поняттям «Соборність України» розуміємо, насамперед, духовну єдність українців, які проживають на території Української держави, а також на історичних українських етнічних землях. Без такого розуміння поняття «Соборність» не буде мати властивого йому змісту. Водночас, це нагода осмислити те, що цементує Українську Державність.

ψ ψ ψ ψ ψ

Рубрика:

Портрети Великих Державників

Продовжуємо нашу рубрику інформаційно-просвітницької політики українських національних патріотів, котрі незважаючи на різні супільно-політичні обставини пропагували державність України, її символи, національні інтереси. У цьому номері нашого журналу подаємо матеріали зі спецпроекту «100 видатних особистостей в історії України», ініціатор якого – головний редактор НВ Віталій СИЧ.

Костянтин Острозький

(1526 - 1608)

Військовий і політичний діяч, меценат, князь

Князь Костянтин Острозький – найбагатший і найвпливовіший діяч Великого князівства Литовського і засновник першого вищого навчального закладу на території сучасної України і Східної Європи – Острозької академії. Після Люблінської унії 1569 року він володів багатьма землями на Волині, в Галичині, на Київщині, а також замками в Чехії та Угорщині, щорічний дохід від яких приносив князю мільйон злотих.

Ставши головою Київського воєводства, князь Костянтин будував міста і замки на рубежах зі степом і успішно відбивав набіги кримських татар. Король Сигізмунд III дав йому привілеї в захисті прав православної церкви та висунення кандидатів на єпископські посади.

У рідному Острозі князь зібрав гурток православних інтелектуалів, у розпорядженні яких була велика бібліотека. Так створювався потужний культурно-освітній центр Острозька академія. Тут же за фінансової підтримки князя заснував друкарню першодрукар Іван Федорович, видавець повного тексту *Біблії* слов'янською мовою.

КОЛИШНЯ ВЕЛИЧІ:

Руїни замку в Острозі.

Малюнок Зигмунта Фогеля, рубіж XVIII – XIX ст.

Джерело: <https://nv.ua/ukr/project/istoria-100-vydayushchikhsya-l-40004783.html>

Петро Конашевич-Сагайдачний

(1582 – 1622)

Військовий і політичний діяч, засновник найбільшої козацької флотилії

Геніальний полководець Петро Конашевич мав настільки сильний вплив у Речі Посполитій, що зміг добитися для України, яка входила до складу Польщі, статусу на кшталт автономії. Причому Сагайдачним він став у Запорізькій Січі: так, від слова *сагайдак* (сагайдак для стріл), його прозвали козаки за влучність у стрільбі з лука і потім кілька разів обирали своїм ватажком.

Починаючи з 1603 року Сагайдачний на чолі козацьких військ здійснює ряд морських походів проти турків. Він створив найбільшу в історії Запорізької Січі флотилію з 150 невеликих суден-чайок. З їх допомогою він займав турецький порт Трапезунд, здійснював рейди містами в гирлі Дунаю і навіть спалив частину турецького флоту в передмісті Стамбула.

У 1618 році польський королевич Владислав вирішив захопити Москву, щоб коронуватися на тамтешній престол. У похід на Білокам'яну вирушив і Сагайдачний з козацькими полками. А перед початком кампанії зажадав від короля повної адміністративної автономії українських земель у складі Речі Посполитої. І король погодився. Пізніше гетьман зробив ще один політичний хід – домігся від Єрусалимського патріарха єпископського сану для декількох українських священиків і відновив Київську митрополію.

Сагайдачний загинув у бою: під час Польсько-турецької війни у 1622 році в битві під Хотином він отримав поранення, несумісні з життям.

ГРОЗА ЧОРНОГО МОРЯ: Козацька флотилія під командуванням Петра Конашевича-Сагайдачного штурмує Кафу (сучасна Феодосія), в якій розташовувався найбільший невільничий ринок у Криму.

Робота сучасного баталіста Артура Орленова

Джерело: <https://nv.ua/ukr/project/istoria-100-vydayushchikhsya-l-40004783.html>

Богдан Хмельницький

(1595 – 1657)

Політик, полководець, гетьман

Богдан Хмельницький очолив перше успішне козацьке повстання, метою якого була незалежність українських земель. Він — перший гетьман української держави, що відокремилася від Речі Посполитої.

Син підстарости міста Чигирина, він здобув освіту у Львівській єзуїтській колегії. Вступивши на королівську службу, брав участь у багатьох воєнних кампаніях проти Кримського ханства, Османської імперії та Московської держави. У битві під Цецорою потрапив у турецький полон, звідки через два роки втік.

У Хмельницького був тривалий конфлікт з князями Конецпольскими, які керували чигиринськими землями від імені польського короля. Після того як у Хмельницького відняли родове село Суботів, він вирушив на Запорізьку Січ, де козаки обрали його гетьманом. Звідти він розіслав універсали до народу з закликом до повстання, яке розпочалося 1648 року. А вже наступного року Хмельницький уклав з королем Зборівську угоду, яка визначала територію української держави в кордонах Київського, Брацлавського і Чернігівського воєводств.

Під час війни за незалежність Хмельницький уклав тимчасову коаліційну угоду з царем Олексієм, яка тривалий час вважалася актом приєднання України до Московської держави.

ПЕРШИЙ ГЕТЬМАН:
Богдан Хмельницький
в'їжджає до Києва
на білому коні.
Полотно
Миколи Івасюка, 1912 рік

Джерело: <https://nv.ua/ukr/project/istoria-100-vydayushchikhsya-l-40004783.html>

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ АВТОРІВ!

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ПУБЛІКАЦІЇ
у науково-популярному щоквартальному –
Альманах «Українське Державотворення»
(Центр досліджень проблем державотворення, Ужгород)

Принципове спрямування журналу: дослідження проблем суспільно-політичного життя та національного державотворення України в минулому, сьогодені та майбутньому. Редакційною колегією приймаються матеріали у вигляді статей з тематичними фотоілюстраціями **виключно в електронному варіанті** на електронну адресу – **carpatia.doslid@gmail.com** та повинна відповісти покроково таким вимогам:

- 1) текст українською мовою + фото автора (JPG);
- 2) набір в текстовому редакторі Word for Windows 98 або 2000 шрифтом Times New Roman, font 12, інтервал 1, у режимі автоматичної розстановки переносів, абзацний відступ – 1;
- 3) назва статті великими літерами, по центру, жирним;
- 4) ім'я, прізвище (малими літерами, жирним, в кінці знак * для посторінкової розширеної інформації про автора, яка подається font 10, нежирним, за таким прикладом: **Сергій Даценко**, кандидат історичних наук, доцент кафедри політології і державного управління, Ужгородський національний університет, Ужгород, Україна, e-mail: serhij.datsenko@ukr.net);
- 5) анотація українською на 5 речень про зміст статті (курсив, нежирним);
- 6) текст статті (повний обсяг до 5 сторінок);
- 7) список використаної літератури за необхідності (структурне означення – малими літерами, не жирним, курсив, пронумеровано підряд, в алфавітному порядку, наприклад: 1 – для монографій; 2 – для статей; 3 – для електронного джерела:
 1. Вегеш М., Токар М., Басараб М. Карпатська Україна в контексті українського державотворення: навчальний посібник. Ужгород: Карпати, 2008. 256 с.
 2. Токар М. Баланс відносин «центр – регіон» в теорії та політико-історичному досвіді Закарпаття. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія. Ужгород, 2008. Вип. 10. С. 256 – 259.
 3. Токар М. Коротка історія єврейських партій Закарпаття. *Просвітницько-пізнавальний портал «заKarpatia»*. URL: www.zakarpatia.com/2013.

Файл із матеріалом позначається із вказаним номером випуску альманаха, прізвищем та ініціалом за таким зразком: **AlmUD_Datsenko-S**

За науковий зміст викладеного матеріалу, термінологію та граматику відповідають автори.

Видання є періодичним журналом А4 формату і має Міжнародний стандартний серійний номер – ISSN. Виходить щоквартально – 4 рази на рік. Орієнтовний вихід журналу впродовж року – березень, червень, вересень, грудень.

Щиро запрошуємо до співпраці!

З повагою редколегія видання!

Упорядкування і виготовлення оригінал-макету: Маріан Токар

Видруковано з оригінал-макету:

ТОВ «Поліграфцентр «ЛІРА», 88000, м. Ужгород, вул. Митрака, 25.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ЗТ № 24 від 7 листопада 2005 року.

Підп. до др. 07.07.2020. Замовл. №1763. Наклад 120 прим.

АЛЬМАНАХ
Українське Державотворення
НАУКОВО-ПОПУЛЯРНЕ ПЕРІОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Випуск 3, 2020

ISSN 2706-8323

